

Київський університет імені Бориса Грінченка

СХОДИНКИ ЗРОСТАННЯ

Практикум
ДО НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА
«Я — СТУДЕНТ»

Київ
2020

УДК 378.09(075.8)
С92

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 7 від 27.08.2020 р.)

Загальна редакція:

Огнев'юк В.О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, заслужений працівник освіти України.

Авторський колектив:

Огнев'юк В.О., Левітас Ф.Л., Клименко Н.П., Мовчун А.І. (розділ I);
Безпалько О.В., Жильцов О.Б., Леонт'єва О.В. (розділ II); *Жильцов О.Б., Леонт'єва О.В.* (розділ III); *Хоружа Л.Л., Караман С.О.* (розділ IV);
Морзе Н.В., Буйницька О.П., Варченко-Троценко Л.О. (розділ V); *Черпак М.В.* (розділ VI); *Сергеєнкова О.П.* (розділ VII).

Сходинки зростання. Практикум до навч. посіб. «Я — студент» /
С92 За заг. ред. Огнев'юка В.О. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. —
84 с.

Практикум є невід'ємною частиною навчального комплексу «Я — студент», мета якого допомогти студентам-першокурсникам швидше увійти в нове для них навчальне середовище, подолати організаційні труднощі першого року навчання, розкрити свої найкращі якості. Виконання завдань, тренувальних вправ та тестів, уміщених у практикумі «Сходинки зростання», сприятиме за-своєнню першокурсниками набутих знань.

УДК 378.09(075.8)

© Авторський колектив, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020

ЗМІСТ

МІЙ УНІВЕРСИТЕТ

Практикум 1.1	4
Практикум 1.2	6
Перевірте себе	8

Я – СТУДЕНТ-ГРІНЧЕНКІВЕЦЬ

Практикум 2	10
Перевірте себе	14

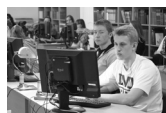
Я НАВЧАЮСЯ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Практикум 3	18
Перевірте себе	20

ЯК МЕНІ КРАЩЕ ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ

Практикум 4	22
Перевірте себе	32

Я – В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Практикум 5.1	38
Перевірте себе	42
Практикум 5.2	44
Перевірте себе	45

ЛІДЕРСТВО СЛУЖІННЯ

Практикум 6	46
-------------------	----

НА ШЛЯХУ МОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Практикум 7	74
Перевірте себе	78

МІЙ УНІВЕРСИТЕТ

Практикум 1.1

I. Дайте відповіді на запитання.

1. Який вплив на розвиток ідеї університету справили школи античних філософів?
2. У який історичний період ідея університету набула найбільш плідного розвитку?
3. Яке місце, на вашу думку, посідав Київський університет імені Б. Д. Грінченка серед педагогічних закладів міста Києва?
4. Які видатні педагоги працювали в Університеті?
5. Який період розвитку Університету ви б назвали найбільш плідним? Чому?
6. Які перспективи відкриваються перед Київським університетом імені Бориса Грінченка сьогодні?
7. Які сподівання ви пов'язуєте з навчальним закладом, до якого прийшли вчитися?
8. Чи могли б ви започаткувати нову традицію в Університеті? Яку саме?

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на с. 8.

Завдання 1. Виконайте тестове завдання.

1. *Зародження ідеї університету пов'язують із...*
 - а) академією Платона.
 - б) школами Шумеру.
 - в) Піфагорійським Союзом.
 - г) Лікеєм Аристотеля.
 - д) Мусейоном Птоломея.
2. *Перший європейський університет засновано у місті...*
 - а) Парижі 1200 р.
 - б) Болонья 1088 р.
 - в) Львові 1661 р.

3. У якому році в Російській імперії були започатковані курси підвищення кваліфікації вчителів?
- а) 1861 р.
 - б) 1864 р.
 - в) 1874 р.
4. Який предмет на курсах підвищення кваліфікації вчителів став обов'язковим після проголошення незалежності України у січні 1918 року?
- а) Історія України.
 - б) Українська мова.
 - в) Українознавство.
5. У якому році було організовано Київський міський інститут удосконалення вчителів?
- а) 1939 р.
 - б) 1936 р.
 - в) 1937 р.
6. У якому році було утворено Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів?
- а) 1991 р.
 - б) 1993 р.
 - в) 1992 р.
7. У якому році Київському міжрегіональному інституту удосконалення вчителів було присвоєне ім'я Б. Д. Грінченка?
- а) 1991 р.
 - б) 1993 р.
 - в) 1992 р.
8. Коли було організовано Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка?
- а) 2000 р.
 - б) 2001 р.
 - в) 2002 р.
9. Які події сталися 2010 року?
- а) Відкрито новий корпус на Оболоні.
 - б) Університет акредитовано за IV рівнем.
 - в) Розпочинає діяльність Інститут людини.
 - г) Підписано Велику Хартію Університетів.
10. З чим пов'язана ця цитата: «Рейтингове оцінювання діяльності вищих навчальних закладів усіх форм власності є невід'ємною складовою національного моніторингу вищої освіти. Ця складова задовольняє попит споживачів ринку освітніх послуг і ринку праці щодо репутації вищого навчального закладу...»?
- а) Із діяльністю науково-педагогічного складу Університету.
 - б) Місією Університету.
 - в) Міжнародною діяльністю Університету.
 - г) Із рейтингом ЗВО, складеним 2012 р. Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, у якому наш Університет посів сьоме місце.

Завдання 2. Складіть та запишіть (с. 8) хронологічну таблицю «Перші університети на теренах України», вказавши рік заснування, назву та місто, де працював університет.

Завдання 3. Складіть та запишіть (с. 8) хронологічну узагальнювальну таблицю «Віхи становлення та розвитку Університету».

Практикум 1.2

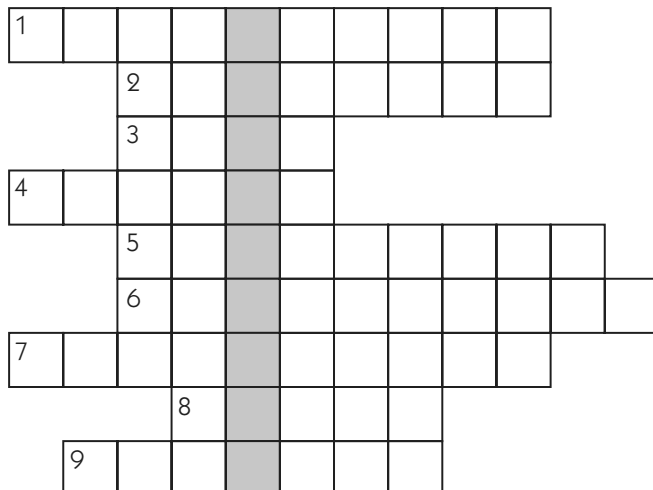
I. Дайте відповіді на запитання.

1. У які галузі знань української культури зробив внесок Б. Грінченко?
2. Який період життя Б. Грінченка видався вам найбільш плідним? Чому?
3. Чи вважаєте ви лексикологічну працю з укладання «Словаря української мови» науковим подвигом Грінченка? Аргументуйте.
4. Які риси особистості Грінченка вам хотілося б мати? Чому?
5. Які твори Грінченка ви читали? Які б хотіли прочитати?
6. Якими заходами увічнив пам'ять Б. Грінченка Київський університет імені Бориса Грінченка?

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на с. 9.

Завдання 4. Розв'яжіть кросворд; ключове слово запишіть на с. 9.

1. Історична наука, яка вивчає побут і культури народів світу, у царині якої багато працював Грінченко.
2. Один із псевдонімів Б. Грінченка.
3. Назва журналу, в якому були вперше опубліковані вірші Б. Грінченка.
4. Назва оповідання, яке Б. Грінченко написав 1891 року.
5. Прізвище попечительки школи, в якій Б. Грінченко працював найдовше.
6. Назва села, в якому Б. Грінченко вперше розпочав учительську діяльність.
7. Перше слово у рядку вірша Б. Грінченка «... над усе я вшанував...».
8. Прізвище англійського автора, творами якого Борис захоплювався в дитинстві.
9. Твори Б. Грінченка «Серед темної ночі» та «Під тихими вербами» складають єдність і називаються одним словом ...

●
Завдання 5. Розшифруйте слово. Якщо ви визначите правильні відповіді, то з літер, якими їх позначено, складете назву праці, що обезсмертила ім'я Б. Д. Грінченка.

1. *Борис Грінченко народився на...*
 - с) Харківщині.
 - п) Сумщині.
 - д) Чернігівщині.
2. *Перші твори Б. Грінченка були опубліковані в...*
 - о) 1879 р.
 - л) 1881 р.
 - з) 1883 р.
3. *Видавництво, що друкувало дешеві книги для народу, Б. Грінченко організував у місті...*
 - в) Херсон.
 - о) Чернігів.
 - м) Харків.
4. *Вкажіть п'єсу серед названих творів Б. Грінченка.*
 - в) «Ясні зорі».
 - о) «Сонячний промінь».
 - і) «Екзамен».
5. *В якому творі зображено життя дітей?*
 - с) «Серед темної ночі».
 - а) «На розпутьті».
 - н) «Кавуни».
6. *За яку роботу Російська імператорська академія присудила Б. Грінченкові золоту медаль?*
 - р) «Словарь української мови».
 - и) Рецензія на книгу Г. Малинки.
 - т) Повість «Під тихими вербами».
7. *Хто з сучасників Б. Грінченка назвав його Людиною Повинності?*
 - ь) М. Чернявський.
 - к) С. Єфремов.
 - у) М. Лисенко.

Завдання 6. Пригадайте та запишіть, які важливі події відбулися у житті Б. Грінченка у 1879, 1881, 1884, 1894, 1902, 1904, 1908, 1909 роках.

Завдання 7. Прочитайте поезії Бориса Грінченка і випишіть слова, які б могли стати гаслом вашої професійної діяльності.

Завдання 8. Складіть тексти тематичних екскурсій, які б ви хотіли провести у Музеї Бориса Грінченка для майбутніх вступників, обравши одну із запропонованих тем:

1. Біографія Б. Грінченка (конспектом може бути хронологічна таблиця життя і творчості, складена вами).
2. Педагогічна діяльність Б. Грінченка.
3. Б. Грінченко — письменник, фольклорист, лексикограф.
4. Увічнення пам'яті Б. Грінченка — Великого Просвітителя.

Перевірте себе

Відповіді на тести позначайте «галочками».

Завдання 1 (с. 4)

- 1.а) б) в) г) д)
2.а) б) в)
3.а) б) в)
4.а) б) в)
5.а) б) в)
6.а) б) в)
7.а) б) в)
8.а) б) в)
9.а) б) в) г)
10. а) б) в) г)

Завдання 2 (с. 5)

ПЕРШІ УНІВЕРСИТЕТИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Завдання 3 (с. 5)

ВІХИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Дата	Події, що відбулися

Завдання 4 (с. 6)

Ключове слово: _____

Завдання 5 (с. 7)

1.с) ☐	п) ☐	д) ☐
2.о) ☐	л) ☐	з) ☐
3.в) ☐	о) ☐	м) ☐
4.в) ☐	о) ☐	і) ☐
5.с) ☐	а) ☐	н) ☐
6.р) ☐	и) ☐	т) ☐
7.ь) ☐	к) ☐	у) ☐

Завдання 6 (с. 7)

1879 р. — _____

1881 р. — _____

1884 р. — _____

1894 р. — _____

1902 р. — _____

1904 р. — _____

1908 р. — _____

1909 р. — _____

Завдання 7 (с. 7)

Я – СТУДЕНТ-ГРІНЧЕНКІВЕЦЬ

Практикум 2

I. Дайте відповіді на запитання.

1. У чому, на вашу думку, полягає престижність статусу «студент»?
2. Які особливості стадій динаміки професійного самовизначення студента?
3. Які позитивні риси властиві студентству як соціальній групі?
4. Які права має студент у сфері навчання?
5. Які з обов'язків студента-грінченківця ви б назвали найголовнішими? Чому?
6. Який з етапів розвитку студентської групи вам видається найважливішим? Чому?

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на сторінках 14–17.

Завдання 1

1. Розгляньте наведені в таблиці ознаки групи як синтез, результат поєднання двох підходів до розуміння цього поняття: *перший підхід* базується на тому, що головною ознакою групи є взаємодія її членів, які можуть спілкуватися один з одним без посередників, мають спільну мету, певну організацію і структуру; *другий підхід* головною ознакою вважає спільну діяльність.

№ з/п	Ознака
1	Внутрішня організація, яка складається з органів управління та соціального контролю
2	Групові цінності, на основі яких розвивається соціальне почуття, що виражається словом «ми», а також суспільна думка групи
3	Власні правила відокремлення, які відрізняють вашу студентську групу від інших груп
4	Наявність групового тиску, тобто впливу на поведінку студентів групи
5	Загальні цілі та задачі діяльності студентів групи
6	Прагнення до стабільності
7	Наявність традицій та символіки навчальної групи

2. Спроектуйте ці ознаки на студентську групу, в якій ви навчаєтесь. Визначте, чи властиві їй ці ознаки.

3. Запишіть висновки щодо особливостей прояву зазначених ознак у вашій студентській групі (с. 14).

Завдання 2

1. Розгляньте варіанти соціально-психологічної структури навчальної групи.

А.	Кожен студент сам по собі, наявні лише незначні попарні зв'язки (відсутність структури взагалі)
Б.	Є мікрогрупи з кількох студентів, а інші залишаються самі по собі (структура, що формується)
В.	Наявність 2–3 конкуруючих між собою мікрогруп (конкуруюча структура)
Г.	Наявність кількох мікрогруп, що активно взаємодіють при організації та здійсненні спільної навчальної діяльності (взаємодіюча структура)

2. Використовуючи спостереження, з'ясуйте соціально-психологічну структуру студентської групи, в якій ви навчаєтесь.

3. На основі спостережень зробіть висновок про структуру студентської групи та обґрунтуйте його.

4. Запишіть результати спостережень та висновки щодо соціально-психологічної структури вашої студентської групи (с. 14).

Завдання 3. Виконайте тестове завдання «Оцінка якостей, необхідних лідеру».

Інструкція

1. Розгляньте таблицю.

Якості, що є характерними для потенційного лідера			
1. Чиню вплив на інших	0 1 2 3 4	13. Не дратівливий	0 1 2 3 4
2. Дисциплінований	0 1 2 3 4	14. Готовий до змін	0 1 2 3 4
3. Досягнув вагомих результатів	0 1 2 3 4	15. Порядний	0 1 2 3 4
4. Володію навичками роботи з людьми	0 1 2 3 4	16. Здатний передбачити наступні кроки	0 1 2 3 4
5. Здатний вирішувати проблеми	0 1 2 3 4	17. Інші мене сприймають як лідера	0 1 2 3 4
6. Не задовольняюся тим, що існує	0 1 2 3 4	18. Здатний і маю бажання вчитися далі	0 1 2 3 4
7. Бачу перспективу	0 1 2 3 4	19. Притягаю до себе людей	0 1 2 3 4
8. Умію справлятися зі стресом	0 1 2 3 4	20. Володію адекватними уявленнями про себе	0 1 2 3 4
9. Позитивно налаштований	0 1 2 3 4	21. Готовий служити оточенню	0 1 2 3 4
10. Розумію людей	0 1 2 3 4	22. Не сумую, коли виникають проблеми	0 1 2 3 4
11. Вільний від особистих проблем	0 1 2 3 4	23. Здатний розвивати лідерські якості	0 1 2 3 4
12. Готовий взяти на себе відповідальність	0 1 2 3 4	24. Ініціативний	0 1 2 3 4

2. Оцініть наявність та ступінь прояву в себе зазначених у таблиці якостей за таким принципом: **0 — ніколи; 1 — рідко; 2 — інколи; 3 — зазвичай; 4 — завжди.** Обведіть відповідну цифру.

3. Підрахуйте загальну суму балів та зверніться до ключа. Оцінюючи потенційність лідерських якостей, враховуйте не тільки кількість балів, а й цінність самої якості.

Сума балів _____

8 *Шкала оцінювання результатів (ключ):*

- **від 90 до 96 балів** — ви можете віднести себе до великих лідерів (ви можете і повинні наставляти інших лідерів вашої групи);
- **від 80 до 89 балів** — ви хороший лідер (повинні продовжувати розвиватися і наставляти інших);
- **від 70 до 79 балів** — ви можете віднести себе до лідерів, що розвиваються (повинні зосередитись на особистісному зростанні і починати наставляти інших);
- **від 60 до 69 балів** — у вас є якості потенційного лідера (ви є кандидатурою для підвищення свого соціального статусу в групі);
- **менше ніж 60** — ви маєте докласти зусилля для особистісного зростання (можливо, ви не готові зайняти місце лідера у групі).

4. Зробіть висновок про те, чи у повній мірі у вас присутні якості, які характеризують вас як потенційного лідера, та складіть план самовдосконалення (с. 15).

Завдання 4. Розв'яжіть педагогічну задачу.

Молодий викладач одного разу не стримався і почав обурено кричати на першокурсника, який справді був перед ним винний. Той слухав викладача, а потім так собі спокійно запитав: «Чого ти репетуєш?» Викладач зупинився, вражений. Аудиторія затихла. Нечувана зухвалість — сказати викладачеві «ти»!

Запишіть аналіз ситуації (с. 16).

Завдання 5. Подумайте і запишіть на сторінці 17 максимальну кількість якостей, якими, на вашу думку, повинен володіти студент-грінченківець. Які у вас уже сформовані? Над чим іще доведеться працювати?

Завдання 1 (с. 10–11)

№ з/п	Ознака	Особливість прояву ознаки у студентській групі, в якій ви навчаєтесь
1	Внутрішня організація, яка складається з органів управління та соціального контролю	
2	Групові цінності, на основі яких розвивається соціальне почуття, що виражається словом «ми», а також суспільна думка групи	
3	Власні правила відокремлення, які відрізняють вашу студентську групу від інших груп	
4	Наявність групового тиску, тобто впливу на поведінку студентів групи	
5	Загальні цілі та задачі діяльності студентів групи	
6	Прагнення до стабільності	
7	Наявність традицій та символіки навчальної групи	

Завдання 2 (с. 11–12)

Результати спостережень та висновки щодо соціально-психологічної структури вашої студентської групи.

●
Завдання 3 (с. 12–13)

1. Набрана кількість балів та характеристика за нею.

2. Висновок щодо рівня прояву у вас лідерських якостей.

3. План самовдосконалення.

Завдання 4 (с. 13)

1. Аналіз поведінки студента-першокурсника. Чи правильно він вчинив?

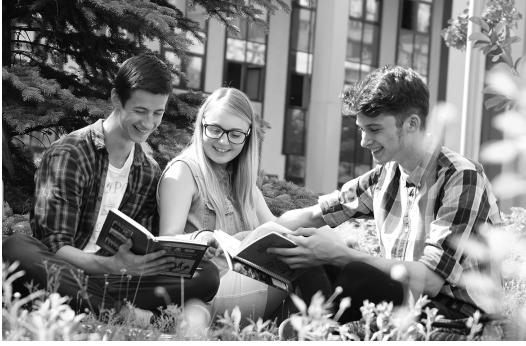
2. Дайте свій прогноз розвитку подій.

3. Що б зробили ви?

●
Завдання 5 (с. 13)

Якості студента-грінченківця: _____

Доведеться працювати: _____

Я НАВЧАЮСЯ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Практикум 3

I. Дайте відповіді на запитання.

1. На що спрямований Болонський процес?
2. На яких рівнях застосовується Болонський процес?
3. Що таке ECTS?
4. У чому полягають особливості модульно-рейтингової системи та організації освітнього процесу?
5. Що таке кредит?
6. Назвіть основні форми організації навчання в Університеті. Дайте характеристику одній із них.

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на сторінках 20–21.

Завдання 1. Виконайте тестове завдання.

1. У якому році офіційно розпочався Болонський процес?
 - а) 1957 р.
 - б) 1997 р.
 - в) 1999 р.
 - г) 2005 р.
2. 19 травня 2005 р. відбулася така подія:
 - а) підписано Велику Хартію Університетів.
 - б) підписано декларацію «Зона європейської вищої освіти».
 - в) Україна приєдналася до Болонського процесу.
3. Учасниками Болонського процесу є...
 - а) 26 країн.
 - б) 51 країна.
 - в) 47 країн.

4. *Кредитно-модульна система організації освітнього процесу* — це:
- а) сучасна модель організації освітнього процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульної організації навчального процесу та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів) для обліку навчального навантаження студента та результатів навчання.
 - б) одиниця виміру навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння певної частини навчального матеріалу.
 - в) цілісна логічно завершена частина навчальної дисципліни, яка підлягає засвоєнню в системі вивчення певної навчальної дисципліни.
5. *Індивідуальний навчальний план студента* — це:
- а) основний робочий документ студента, що містить інформацію про студента, перелік навчальних дисциплін, які підлягають вивченню, обсяг навчального навантаження з кожної дисципліни, результати оцінювання знань студента при підсумковому контролі знань і під час державної атестації.
 - б) одиниця виміру навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння певної частини навчального матеріалу.
 - в) логічно завершений, науково обґрунтований і систематизований виклад навчального, наукового матеріалу.
6. *Вступна лекція має на меті...*
- а) акцентувати увагу студентів на основних проблемах курсу.
 - б) підбити підсумки вивчення певного модуля або дисципліни в цілому.
 - в) ознайомити студентів з метою викладання певного курсу, його структурою, порядком вивчення.
 - г) дати студентам певну суму знань, установки щодо самостійної роботи над певним завданням чи курсом в цілому.
7. *Дипломна робота є формою...*
- а) виявлення теоретичних і практичних знань, умінь їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, соціальних та виробничих завдань.
 - б) виявлення теоретичних і практичних знань, умінь їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних соціальних та виробничих завдань та містить елементи наукової новизни в даній галузі знань або напрямку практичної діяльності.
 - в) індивідуальних завдань навчально-дослідного, творчого чи проектно-конструкторського характеру, має на меті не лише поглиблення, узагальнення та закріплення знань студентів з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання і вироблення вміння самостійно працювати з навчальною та науковою літературою, обчислювальною технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби і технології.

Завдання 2. Тест на увагу. Розгляньте фотосвітлину. Яку подію із історії Університету вона ілюструє? Чому її уміщено в цьому розділі?
Відповідь запишіть на с. 21.
(Підказку можна знайти у навчальному посібнику «Я – студент»)

Перевірте себе

Відповіді на тести позначайте «галочками».

Завдання 1 (с. 18–19)

1. а) ☐	б) ☐	в) ☐	г) ☐
2. а) ☐	б) ☐	в) ☐	
3. а) ☐	б) ☐	в) ☐	
4. а) ☐	б) ☐	в) ☐	
5. а) ☐	б) ☐	в) ☐	
6. а) ☐	б) ☐	в) ☐	г) ☐
7. а) ☐	б) ☐	в) ☐	

ЯК МЕНІ КРАЩЕ ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ

Практикум 4

I. Дайте відповіді на запитання.

1. Які види мовленнєвої діяльності вам відомі?
2. Назвіть види аудіювання. Чи володієте ви ними у достатній мірі?
3. Що таке виступ та які особливості його підготовки?
4. Яке значення має вміння встановлювати контакт з аудиторією?
5. Яким видом читання ви користуєтеся найчастіше? Чому?
6. Що таке тези? Які правила їх складання?
7. Чи володієте ви різними видами конспектування? Яким найкраще? Чому?
8. Яка структура реферату? Охарактеризуйте його частини.
9. Чи допоможуть матеріали розділу організувати вашу самостійну роботу?

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на сторінках 32–37.

Завдання 1. Виконайте тест, запишіть відповіді на с. 32.

1. Який відсоток часу доросла людина витрачає на аудіювання?

а) 27 %.	в) 99 %.
б) 45 %.	г) 13 %.

2. Яким видом діяльності є письмо?

- а) Продуктивним.
- б) Репродуктивним.
- в) Змішаним.

3. Докладне аудіювання — це вид слухання, під час якого людина...

- а) одночасно сприймає усне мовлення й аналізує його.

б) у загальних рисах охоплює зміст повідомлення, визначаючи тему, основну думку, ділить повідомлення на смислові частини, розрізняє композиційні елементи.

в) найповніше сприймає зміст повідомлення, усвідомлюючи деталі змісту, кожного з його елементів.

г) має висловлювати власну думку з приводу почутого, мотивувати оцінку сприйнятого твердження, критично осмислювати сприйняте на слух.

4. *Оберть відповідь щодо правильності твердження.*

Діалог — форма мовлення, якій притаманна зміна мовцями мовленнєвих повідомлень — від мовця до адресата і навпаки. Найхарактернішими особливостями діалогу є: наявність двох співрозмовників; швидкий обмін репліками без попереднього міркування; лаконічність, чіткість реплік; ситуативна залежність реплік.

а) Так.

б) Ні.

5. *Яка з частин виступу найбільш тривала, розлога?*

а) Початок.

б) Вступ.

в) Основна частина.

г) Висновок.

6. *Дискусія — це...*

а) одна з найпоширеніших форм публічних виступів, у якій порушуються нова проблема або гостре, злободенне питання, що потребують вирішення.

б) широке публічне обговорення якогось спірного питання на зборах, у пресі тощо; спір, суперечка окремих осіб, співрозмовників.

в) спір на наукову, літературну та іншу тему, що відбувається перед аудиторією; публічне обговорення наукової праці, написаної для здобуття наукового ступеня.

7. *Диспут — це...*

а) одна з найпоширеніших форм публічного виступу, в якій порушується нова проблема або гостре, злободенне питання, що потребують вирішення.

б) широке публічне обговорення якогось спірного питання на зборах, у пресі тощо; спір, суперечка окремих осіб, співрозмовників.

в) спір на наукову, літературну та іншу тему, що відбувається перед аудиторією; публічне обговорення наукової праці, написаної для здобуття наукового ступеня.

8. Встановіть відповідність між поняттям та його визначенням.

Поняття		Визначення	
1	Ознайомлювальне читання	А	Це швидке читання, у процесі якого читач, охоплюючи текст загалом, акцентує увагу тільки на потрібних йому аспектах
2	Вивчальне читання	Б	Це читання здійснюють для попереднього ознайомлення з книжкою (статтею тощо) з метою зробити висновок про цінність та корисність книжки
3	Вибіркове читання	В	Цей вид читання передбачає не просто сприйняття інформації, а й з'ясування незрозумілого, власне (перефразоване) трактування поданих положень та висновків, інтерпретацію й осмислення прочитанного

9. Найбільшу творчість студенти можуть виявити при конспектуванні...

- тематичному.
- змішаному.
- текстуальному.
- плановому.

10. Оберіть відповідь щодо правильності твердження.

Реферат — це короткий виклад у письмовій чи усній формах основного змісту низки наукових праць, що вивчалися студентом, з аналізом запропонованих шляхів вирішення певної проблеми, а також висловленням власних міркувань автора реферату щодо цієї проблеми.

- Так.
- Ні.

11. Вкажіть дані, які зазначають на титульній сторінці реферату.

- Назва закладу.
- Факультет, кафедра.
- Домашній телефон студента.
- Спеціальність.
- Курс, група.
- Група крові.
- Прізвище й ініціали студента.
- Дата написання роботи.

Завдання 2. А. Прочитайте статтю. Яку тезу висунуто автором? Які факти використано для її доведення (аргументації)? Якого висновку дійшов автор?

ВОЛОДИМИР ІВАСЮК

«Червону руту» співав увесь світ. Можливо, в ту мить, коли у Брюховецькому лісі, що на околиці Львова, згасало його життя, ця незбагненна пісня також звучала в радіо- чи телепередачі, у кав'ярні чи ресторані, в сільській хаті чи міському парку...

У день поховання митця на Личаківському кладовищі мелодія «Червоної рути» завмерла... Як завмерли у місті Лева трамваї та троллейбуси, як завмерло умите сльозами багатотисячне братство, що вишло проводити композитора в останню путь.

Смерть Володимира Івасюка й донині оповита легендами, здогадами й плітками, в яких загадково й алогічно переплітаються правда й вимисел. Цьому сприяло опубліковане у пресі за півроку до завершення слідства повідомлення: «Встановлено, що причиною смерті громадянина Івасюка В. М. було самогубство. Поширювані чутки про інші обставини смерті композитора є вигадкою».

Володимир Івасюк народився в містечку Кіцмань на Буковині. Змалку опанував гру на скрипці. За прикладом батька — письменника Михайла Івасюка — записував народні пісні, обробляв їх мелодії. Сімнадцяти років створив у школі вокально-інструментальний ансамбль, для якого написав свої перші твори — «Колискова для Оксаночки», «Я піду в далекі гори». Писав пісні й навчаючись у медінституті.

Івасюк є ровесником ліверпульської четвірки, що стала музичним символом другої половини ХХ століття, — ансамблю «Бітлз», тому беззаперечно прийняв і, як більшість молоді 60-х рр., сприйняв новітню форму музичення. Будучи натурою з чітко вираженою національною приналежністю, Івасюк увібрав ідеї «Бітлз» творчо, перенісши їх на український ґрунт, поклавши початки новій, названій молодіжною, музиці в Україні.

Зазвучала «Червона рута», згодом — «Водограй». Ці пісні підхопив увесь світ — їх виконували польські, чеські, грузинські, японські ансамблі. Стало зрозуміло: народилася новітня українська естрада європейського рівня. У передмові до третьої, найповнішої збірки пісень Володимира Івасюка, виданої посмертно, Софія Ротару — уособлення української естради 70-х рр. — писала: «Молодий митець був улюбленцем свого покоління. У творах композитора лунала музика, народжена красою людей, чарівністю дібров та синіх гір, які надихали його вразливе серце. Творче спілкування з Володимиром Івасюком було святом...» За таке коротке життя Івасюк встиг зробити чимало. Його творча спадщина налічує майже 150 пісень, камерні твори, симфонічні сюїти, музику до театральних спектаклів...

Та успіх композитора сприйняли не всі. Як кожна справді талановита людина, він мав чимало заздрісників і недоброзичливців, які славу Івасюкових пісень намагалися затьмарити скаргами й доносами...

Та час і Бог усе розставили на свої місця. Уже посмертно Володимира Івасюка відзначено найвищою нагородою нашої держави — Національною премією імені Тараса Шевченка. Пісня «Червона рута» дала назву Фестивалю молодіжної пісні, який живе вже багато років. Дев'яносто відсотків нинішніх естрадних співаків України відкрив цей фестиваль. З-поміж них — Віктор Мороз, Олександр Пономарьов, Руслана Лижичко, гурти «Брати Гадюкіни», «Кому вниз» та ін. (І. Ленуа).

Б. Складіть простий або складний план статті (с. 32).

Завдання 3. А. Розгляньте зразок тематичних виписок.

«З особливою ретельністю орнаментувалися рушники, які мали не тільки утилітарне і декоративне, а й обрядове значення. У селянському житті XIX—XX ст. рушники розвішувалися завжди на визначних місцях: над вікнами, в простінках, на покуті. Надзвичайна стійкість традиції їх використання у сімейному житті (на рушник ставали молодята, рушником сповивали немовля, його дарували в дорогу, на ньому підносили хліб-сіль, опускали покійника в яму) пояснюється побутованим давніх релігійно-магічних уявлень — тоді рушники розвішували у священних гаях, на них, як на своєрідну ікону, наносили язичницькі зображення».

Струнка М. Народне образотворче мистецтво: Культура і побут населення України : навч. посіб. / М. Струнка. — К., 1991. — С. 183.

Б. Підготуйте 3–4 тематичні виписки на тему «Болонський процес», спираючись на матеріал другого розділу посібника «Я — студент» та кілька інших джерел. Складіть список рекомендованої літератури (с. 33).

Завдання 4. Прочитайте статтю і її конспект. Визначте тему, основну думку, стиль мовлення тексту. Передайте зміст статті за конспектом. Що, на вашу думку, слід було б іще додати до конспекту?

Стаття	Конспект
<p style="text-align: center;">ЩО ТАКЕ МОВА</p> <p>Мова належить до так званих вторинних систем. Вона існує не сама по собі, а в людському суспільстві, похідною від якого вона є. Водночас мова — один із факторів самоорганізації суспільства і невід’ємна ознака таких спільнот, як рід, плем’я, народність, нація. Мова існує у свідомості членів суспільства, реалізується в процесах мовлення і «консервується» в результатах цього мовлення (у казаному, написаному). Тому доля мови залежить від кожного мовця.</p> <p>З матеріального погляду в мові, що реалізується в мовленні, немає нічого, крім звуків, які комбінуються у слова, речення тощо. За цими комбінаціями ховається величезний світ значень — фонетичних, лексичних, граматичних, стилістичних. Саме в них відображені знання народу — носія мови — про світ, його структуру, ставлення людей до нього.</p> <p>Німецький філософ В. фон Гумбольдт писав: «Мова народу — це його дух, і дух народу — це його мова». У ній акумулюється духовна енергія народу. Вона є головною ознакою і символом нації.</p>	<p style="text-align: center;">ЩО ТАКЕ МОВА</p> <p>Мова — це вторинна система, яка існує тільки в людському суспільстві і завдяки йому.</p> <p>З матеріального погляду мова — це звуки, які комбінуються у слова і реалізуються в мовленні.</p>

Стаття	Конспект
<p>Наївно вважати, що кожен з нас сприймає світ «безпосередньо», «таким, як він є». Насправді наше сприйняття світу відбувається крізь призму нашої мови. «Світ просіюється крізь сито слів» (К. Кравс).</p> <p>Підкреслимо, що в кожного народу «мовна картина світу» — своя, неповторна. Найпростіший приклад: ми в природі чуємо тільки ті звуки, які є в нашій мові (р р р, ш ш ш, ку ку, гав гав, няв, дзень, хресь...). В інших народів ці звуконаслідування звучать зовсім інакше.</p> <p>Весь світ ми «розчленовуємо і сортуємо» так, як це змушує нас робити структура нашої мови, у якій зафіксовано досвід усіх попередніх поколінь різних епох. Отже, мова — це ще й засіб самопізнання народу...</p> <p>Мова — найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження і передавання думок, почуттів, волевиявлень. У цій ролі людська мова має універсальний характер: нею просто передати все те, що виражається, наприклад, мімікою, жестами, морським кодом чи дорожніми знаками, тоді як жоден із цих засобів спілкування не може конкурувати у вираженні з мовою.</p> <p>Мова — це засіб формування, оформлення та існування думки: без називання немає думання, осмислення реальності...</p> <p>Формою існування мови, свідченням її життєздатності є мовлення, тобто використання цієї мови людьми в комунікативних актах у всіх сферах громадського та особистого життя. Перестаючи бути засобом спілкування, мова стає мертвою.</p> <p>Мова — це генетичний код нації, який поєднує минуле з сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття нації у вічності (В. Іванишин).</p>	<p>Мова — це засіб пізнання світу, який ми позначаємо словами.</p> <p>У мові зафіксовані досвід народу за весь час його існування, тому вона — «засіб самопізнання народу».</p> <p>Мова — найважливіший засіб спілкування людей.</p> <p>Мова — засіб формування, оформлення та існування думки.</p> <p>Мова існує у живому мовленні, якщо ж нею не користуються, вона стає мертвою.</p> <p>Мова — це генетичний код нації, зв'язок між минулим, сьогоденням і майбутнім.</p>

Завдання 5. Самостійно складіть конспект за однією з поданих статей, орієнтуючись на попередню вправу. Виділіть ключові слова, основні думки (с. 34).

І. Люди спілкуються між собою за допомогою мови. Мова — засіб спілкування. Обмін думками, життєвим досвідом здійснюється в процесі мовлення. Спілкуючись між собою, люди користуються реченнями (формами, репліками). Немає нічого такого, про що не можна було б розповісти. Тому мова — найдосконаліший засіб спілкування людей. Мовлення є сукупністю мовленнєвих дій, кожна з яких має власну мету, що впливає із загальної мети спілкування. Мовленнєва діяльність можлива лише в суспільстві й зумовлюється його потребами. Мовлення має такі комунікативні ознаки: доцільність, тобто потрібність висловлення у даній ситуації, узгодженість його з метою і намірами спілкування; точність формулювання думки; ясність — вжи-

вання слів у відповідному значенні, побудова речень, доступних для розуміння; правильність, що забезпечується знанням фонетичних, орфоепічних, граматичних особливостей, поєднанням слів за правилами морфології і синтаксису; образність — використовуючи художні засоби, будувати оригінальні висловлювання; виразність — використовуючи темп, тон, ритміку, акцентуаційні засоби, будувати висловлення з метою вплинути на почуття адресата, викликати експресію й емоції; естетичність — вживання літературних засобів мови, незасміченість її нелітературними елементами (діалектизмами, жаргонізмами, арготизмами тощо).

Спілкування — це обмін інформацією, передача певної інформації однією людиною іншій. Форми спілкування бувають різні: діалог, полілог, монолог. Обов'язковими учасниками мовлення є мовець і слухач (адресат), реальний чи уявний. Щоб мовці розуміли один одного, мовлення має бути чітким. Культура мовлення передбачає такі його якості, як: змістовність — матеріал підпорядковується темі й основній думці; послідовність і логічність — говорити, послідовно викладаючи мікротеми, забезпечувати смислові зв'язки між словами й реченнями; точність і доречність — добирати слова, які найточніше виражають зміст думки, враховувати умови спілкування; багатство і виразність — використовувати різноманітні мовні засоби, уникати повторів, бути оригінальним у висловленні думки; правильність — досконале володіння нормами літературної мови, уміння будувати висловлювання відповідно до типу і стилю мовлення (За М. Пентиліюк).

II. Щоб добре говорити, ви повинні не тільки мати предмет розмови, а й уміти висловлюватися. Від чого це залежить?

Від вибору слів. Люди, які мало читають і мало говорять, мають дуже бідний словник. Говорячи, часто замовкають, підшуковують слова. Через це їх мова малоцікава.

Збагачайте свій словниковий запас. Тренуватися щодо цього можна таким чином. Прочитайте якийсь невеликий твір, наприклад, одне з оповідань К. Чапека, а потім спробуйте його вголос переказати (у Чапека проста й водночас надзвичайно гарна мова). Практикуйте такі заняття систематично.

Не вживайте грубих і вульгарних слів. Нерідко молоді люди в компанії вживають грубі, вульгарні, а часом і лайливі слова. Вони не думають про те, як негарно виглядають, якщо дивитися на них зі сторони. Крім того, ця погана звичка може недобре відбитися на всьому їхньому житті.

Набагато гіршою, ніж вульгарність у виразах, є вульгарність у мисленні, і зневажається вона також набагато більше.

Не зловживайте іноземними й загальними фразами. Деякі люди, які хочуть справити враження високоосвічених, надмірно пересипають свою мову іноземними словами, абстрактними поняттями, їм не завадило б усвідомити мудре прислів'я: «Малі люди вживають великі слова, а великі люди — малі» (І. Тьоман).

●
Завдання 6. А. Прочитайте статтю.

ЩО НАМ РОБИТИ ІЗ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ?

Науковий стиль, як жоден інший, багатий на слова чужомовного походження. І це зрозуміло: наука — явище міжнародне, тож вони є одним із найважливіших джерел поповнення термінології (*електрон, синус, вітамін, монтаж, реакція*). Друге важливе джерело — терміни, утворені на власній основі (*корінь, пізнання, коло, тиск, вісь, теплообмін, жаротривкість*). Отже, в науковій лексиці співіснують чуже й питоме, інтернаціональне й національне. Перший складник єднає її з міжнародними стандартами, другий виявляє її самобутність, зберігає народний характер. Доведено, що для повноцінного розвитку термінології важливо дотримуватися рівноваги, оптимального співвідношення цих двох складових, тобто враховувати однаковою мірою як зарубіжні здобутки, так і національні традиції. Стосовно української мови це означає, що в ній мають на рівноправних засадах побутовати терміни як запозичені із західноєвропейським мов чи утворені з греко-латинських елементів, так і поставалі на ґрунті питомих (слов'янських) словотвірних засобів. Нехтування тієї чи тієї складової може зашкодити усталенню термінології, порушити її органічність, загальмувати розвиток наукового стилю. Утім, і без спеціальних підрахунків можна побачити, що сучасні наукові публікації, а надто науково-жаргонні тексти, переобтяжено невиправданими термінологічними запозиченнями. Інтернаціональна складова в них надмір переважає, а то й витісняє національну.

Один з виявів цього — давня традиція свідомо заміняти загальноживану слов'янську лексику неслов'янськими відповідниками. У минулі десятиліття в наукових текстах рясно траплялися такі, наприклад, зміни: *звертатися* → *апелювати*; *обмежувати* → *лімітувати*; *продовжувати* → *пролонгувати*; *пояснювати* → *експлікувати*; *показник* → *маркер*; *взаємозалежність* → *кореляція*; *визначати склад* → *конституювати*; *розмежовувати* → *диференціювати* та ін. Питомі українські слова, що колись займали в мові науки природне місце, нині виштовхнуті з обігу на задвірки пасивного словника.

Така ж доля в науковому стилі може спіткати й іншу «функціонально слабшу» слов'янську лексику, на зміну якій останніми роками приходять такі варваризми: *доречний, слушний, істотний, притаманний* → *релевантний*; *часовий* → *темпоральний*; *одночасний* → *симультанний*; *прихований* → *імпліцитний*; *явний, виражений, висловлений* → *експліцитний*; *довільний* → *арбітрарний*; *виявляти* → *маніфестувати*; *висловлювати* → *вербалізувати*; *осмислювати* → *концептуалізувати* та ін. Ці та багато інших слів видаються цілком органічними для англійського тексту, де їхні корінь і лексичне значення здебільшого прозорі. Але живосилом притягнуті в українську мову, вони втрачають цю органічність і набувають вигляду «чужоземця» чи «стороннього тіла».

Чужі слова жваво проникають у мову і тоді, коли окремі суспільні прошарки захоплюються культурою іншого народу. Тоді запозичення вкорінюються не стільки, щоб уточнити поняття чи прояснити суть справи, скільки з бажання мовця засвідчити свою сучасність і поін-

формованість, з претензій на розумову або ділову перевагу, з міркувань моди, щоб створити видимість чогось нового чи незвичайного. Приклади додибуємо в нашому житті чи не на кожному кроці: *уряд* тепер офіційно іменується *Кабінетом Міністрів України*, *Міністерство сільського господарства* — *Міністерством аграрної політики*, *установу* частіше називають *адміністрацією* чи *офісом*, *відділ* чи *управління* — *департаментом*, *посольства* потрохи перетворюються на *амбасади*, а *виставки* — на *експоцентри*.

Уживання чужих слів часто-густо впливає не з потреби точно передати наукові істини, а набуває самодостатнього характеру — запозичення задля самого запозичення. Ми рясно залуцаємо чужинецькі слова навіть тоді, коли можна без особливих зусиль побудувати український термін. У нас навіть не виникає сумнівів, чи потрібні такі запозичення, чи немає інших способів називати нові поняття, чи не можна ці поняття висловити по-своєму — так само точно і яскраво, а, може, навіть точніше і яскравіше (За П. Селігеєм).

Б. Складіть тези статті для участі у диспуті на означену тему (с. 35).

В. Складіть коротенький діалог «Власне українські слова: чому їх треба знати» (с. 35).

Завдання 7. Виправте список джерел, на с. 35 запишіть правильний варіант.

1. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові: Посібник для вчителя. — 1989. — С.72–81.
2. В. Іванишин, Радевич-Винницький Я. Мова: нація. — Дрогобич, Видавнича фірма “Відродження”, — 1994. — 218 С.
3. Погорелова А. Музейна справа: орієнтири розвитку // Українська культура. — 1996, № 5, 17–25 с.
4. Вечерський В.В. Реєстрація пам’яток архітектури // Пам’ятки України. — 1997. С. 10–15.
5. О. І. Нечитайло. Синоніми як засіб розкриття значення слова у словниках В. І. Даля та Б. Д. Грінченка. — Проблеми творчої спадщини Бориса Грінченка. — Науков. збірник — Луганськ, 1993. — С. 26–27.
6. М. Д. Лесечко, А. О. Чемерис, Р. М. Рудніцька. Технологія прийняття управлінських рішень у державному управлінні та місцевому самоврядуванні. — [За наук. ред. М. Д. Лесечка Навч.-ний п. — Львів, ЛРІДУ УАДУ. — 2003, 424 с.

Завдання 8. А. Прочитайте.

З дитинства ми звикли читати ніби впівголоса, тобто, читаючи мовчки, рухаємо губами. Це уповільнює процес читання. Як позбутися такої звички? Слід легко стиснути зуби, а губи не розтуляти.

Можна подолати і звичку проговорювати слова подумки. Для цього щодня протягом 15–20 хвилин треба читати щось цікаве і одночасно пошепки повторювати: «один, два, три» і т.д. Таким чином ви навчитеся читати без озвучування слів.

Якщо ви хочете оволодіти швидкісним динамічним читанням, то навчіться:

- а) водити очима по сторінці згори донизу, а не зліва направо;
- б) схоплювати одним поглядом групи слів, а не 1–2 слова;
- в) якомога рідше зупинятися, щоб удруге прочитати слово чи фразу (О. Потапенко).

Б. Складіть пам'ятку «Я вдосконалюю процес читання» (с. 36).

Завдання 9. Доберіть етикетні формули, якими можна було б розпочати виступ на зазначених заходах, запишіть на с. 36.

- а) Офіційний вечір-зустріч.
- б) Молодіжна вечірка, присвячена відомому співакові.
- в) Мітинг до Дня молоді.
- г) Засідання Студентської ради інституту.
- г) Студентське свято «День науки».

Завдання 10. Поміркуйте, як може відстань між співрозмовниками, погляд, постава, одяг, запах, зачіска тощо впливати на спілкування. Наведіть приклади із власного досвіду чи спостережень.

Завдання 11. Підготуйте вступ, основну частину, висновок до міні-промови на одну з тем: «Смаки й манери моїх сучасників»; «Ораторське мистецтво в житті людини»; «Як стати успішним»; «Відомі особистості»; «Студентське самоврядування: реальність чи міф»; «Небезпека наркотиків та СНІДу»; «Мій ідеал» (с. 37).

Завдання 12. Проведіть ділову гру. Складіть і запишіть на картці короткий вступ до промови на одну із тем: «Що таке кохання?», «Що таке благородство?», «Студент Київського університету імені Бориса Грінченка — почесне звання і обов'язок». Обміняйтеся картками з членами вашої групи (почергово), вислухайте думку товаришів і висловіть свою думку про роботу кожного. Доопрацюйте свій вступ за зауваженнями, які ви вважаєте слушними.

Завдання 13. Розв'яжіть ситуативні вправи (с. 37).

1. У залі панує атмосфера байдужості до промовця; слухачі не виявляють зацікавлення виступом: одні розмовляють, інші малюють карикатури, ще інші позіхають. Проаналізуйте причини невдачі промовця. Яких помилок він припустився?
2. Промовець завершив виступ словами: «Оце і все, що я вам хотів сказати». Дайте оцінку такому закінченню промови.
3. У ході виступу промовець сказав: «А зараз я розповім вам про подію, що сталася...» З якою метою промовець використав цей прийом? Опишіть можливу реакцію слухачів на ці слова.
4. Частину промови оратор побудував у формі діалогу. Дайте оцінку цьому прийому.
5. Перед вами аудиторія: а) ваших ровесників; б) людей віком 50–60 років; в) неоднорідна щодо віку. Яким у кожному випадку буде ваше перше речення для встановлення контакту зі слухачами?

Завдання 1 (с. 22–24)

Відповіді на тест позначте «галочками».

1. а) б) в) г)
2. а) б) в)
3. а) б) в) г)
4. а) б)
5. а) б) в) г)
6. а) б) в)
7. а) б) в)
8. 1 2 3
9. а) б) в) г)
10. а) б)
11. а) б) в) г) г) д) е) є)

Завдання 2 А, Б (с. 24–25)

Теза: _____

Аргументи: _____

План

Завдання 4 (с. 26–27)

Тема: _____

Основна думка: _____

Стиль мовлення: _____

Додам до конспекту: _____

Завдання 5 (с. 27–28)

●
Завдання 6 Б, В (с. 29–30)

Тези статті _____

Діалог _____

Завдання 7 (с. 30)

●
ЯК МЕНІ КРАЩЕ ОРГАНІЗУВАТИ НАВЧАННЯ

Завдання 8 Б (с. 31)

Я удосконалюю процес читання (*пам'ятка*)

Завдання 9 (с. 31)

Етикетні формули

а) _____

б) _____

в) _____

г) _____

г) _____

Я – В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Практикум 5.1

I. Дайте відповіді на запитання.

1. Чому офіційний портал Університету називають інтеграційним освітнім ресурсом?
2. Які сторінки на порталі вас зацікавили найбільше? Чому? Вкажіть щонайменше три ресурси.

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на с. 42–43.

Завдання 1. У таблиці на с. 42 подані навички XXI ст., вміння та особистісні риси. Позначте ті з них, які у вас уже сформовані, або ті, якими ви володієте. Випишіть ті, які вам необхідно сформулювати, навчаючись в Університеті.

Завдання 2.

1. Дослідіть за допомогою portalу структуру підрозділів Університету та ознайомтесь зі складом Студентського парламенту.
2. Дізнайтесь, на якій сторінці розміщені відомості про безкоштовний доступ до Wi-Fi та спробуйте під'єднатися до мережі з ваших портативних гаджетів.
3. У розділі **Студентам** знайдіть наказ «Про затвердження порядку призначення та виплати стипендій» та ознайомтесь з ним.
4. Знайдіть у розділі **Про Університет** визначення місії та цінностей Університету, поміркуйте, обговоріть зі своїми одногрупниками.

5. На сторінці **Інституту/Факультету**, в якому ви навчаєтесь, знайдіть розклад занять вашої групи, контактний телефон та номер кабінету навчального відділу.
6. На сторінці сайту бібліотеки знайдіть розклад роботи підрозділу бібліотеки, в якому вам зручно буде обслуговуватись.
7. На сторінці порталу Університету знайдіть інформацію про те, на які потреби використовуються благодійні внески.
8. На сторінці порталу Університету знайдіть меню *Підписатися на новини* та підпишіться на розсилку новин обраної тематики.
9. Знайдіть найпопулярніше відео на YouTube-каналі Університету. Підпишіться на нього.

Завдання 3.

1. Користуючись електронним каталогом бібліотеки Університету, перевірте, чи є в ній навчальний посібник «Я — студент».
2. Визначте кількість одиниць навчально-методичної літератури за обраним профілем, яка наявна в електронному (внутрішньому) репозиторії Університету.
3. Знайдіть в **Інституційному репозиторії** публікації викладачів Інституту/Факультету, в якому ви навчаєтесь. Визначте їх кількість, згрупуйте за тематикою.

Завдання 4.

1. Увійдіть на **Вікі-портал**.

УВАГА!

Реєстрація на Вікі-порталі відбувається автоматично!

Для входу в систему слід використовувати дані облікового запису з електронного навчання!

Зверніть увагу, перший символ логіну — велика літера, наприклад: Roretrenko.il20. Пароль — від системи електронного навчання. У полі «Домен» оберіть login.kubg.edu.ua.

При зміні паролю до системи електронного навчання на Вікі-порталі пароль зміниться автоматично.

Далі можна разом створювати Вікі-спільноту нашого Університету.

Важливо!!!

2. Створіть власне *e-портфоліо*.
Для створення портфоліо студента необхідно виконати кілька послідовних кроків: увійти на портал, скориставшись посилання *Увійти до системи*; обрати своє прізвище та ім'я. У вікні, що з'явиться, обрати посилання *Створити сторінку з такою назвою*; у полі створення сторінки ввести текст `{{subst:Шаблон:Сторінка студента|Група=Шифр групи}}` та скористатись послугою *Зберегти сторінку* (рис. 1 а), б)).

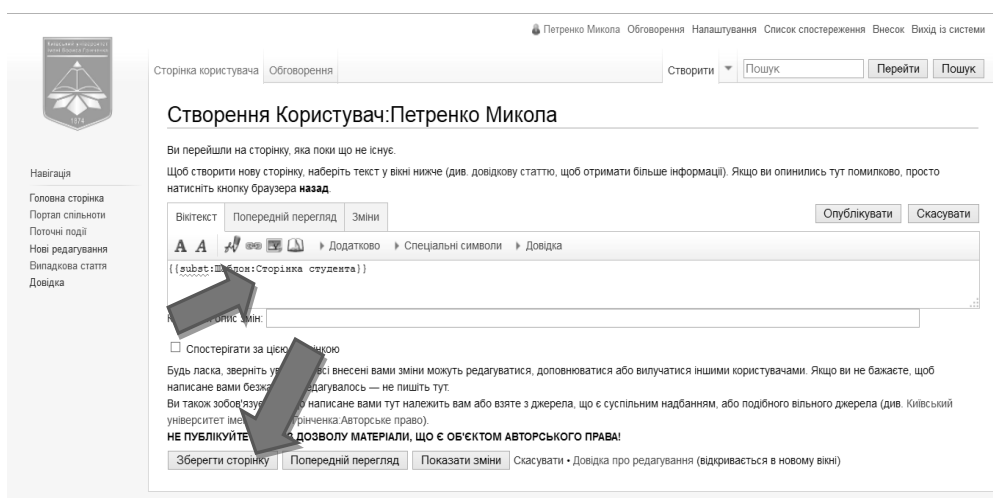
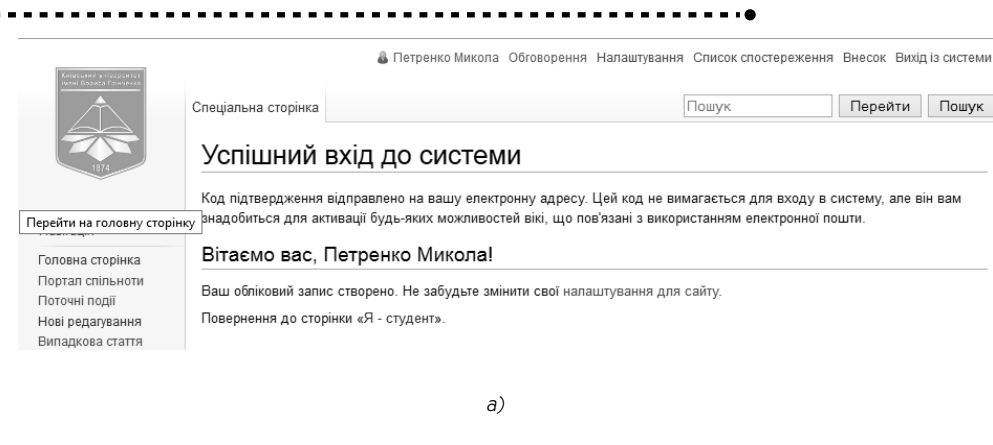

Рис. 1. а), б). Кроки створення портфоліо

Після збереження ваша сторінка набуде вигляду, як на *рис. 2*, а вам залишиться внести відомості про себе.

Для додавання даних про себе достатньо скористатись кнопкою <ред.>, призначеною для переходу в *Режим редагування*. Щоб сторінка набула гарного вигляду, рекомендуємо використовувати Вікі-розмітку.

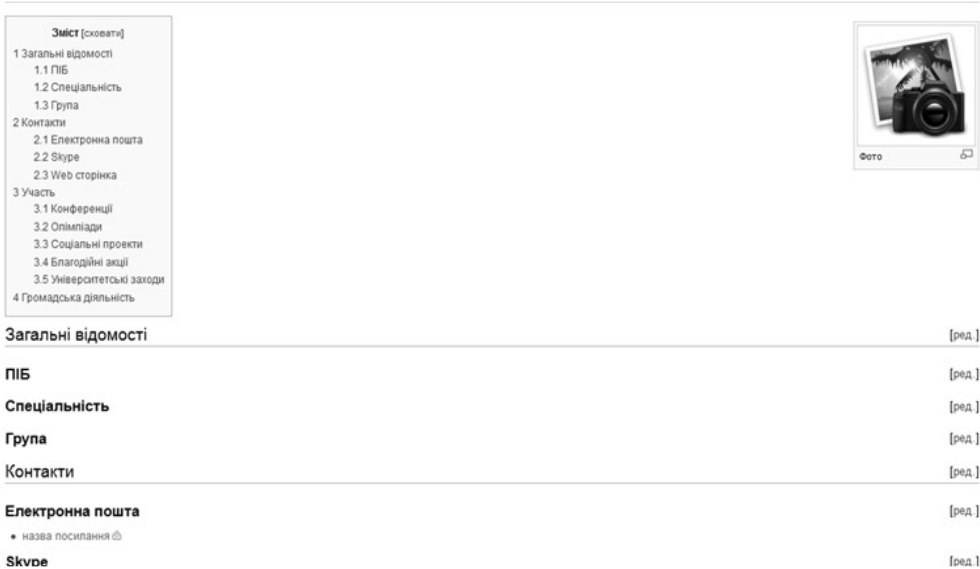

Рис. 2. Власна сторінка студента на Вікі-порталі

Завдання 5.

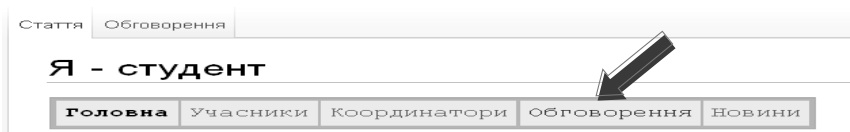
1. Створіть груповий чат в корпоративному Google Hangouts для обговорення актуальних питань вашої академічної групи.
2. Створіть власний *календар* із зазначенням вашого розкладу навчальних занять в корпоративному Google Календарі.
3. Використовуючи вид документа **Форма** створіть анкету-опитувальник «Звідки ви дізнались про наш Університет».
4. Посилання на календар та анкету-опитувальник додайте у ваше **Портфоліо** на **Вікі-порталі** у розділ **Мої посилання**.
5. Створіть документ для виконання самостійних завдань, надайте можливість спільного редагування одногрупникам та, перебуваючи вдома, заповніть його.

Завдання 6.

1. Створіть сторінку групи у соціальній мережі *Facebook* (якщо група вже існує – приєднайтеся до неї).
2. Запросіть приєднатися до групи ваших одногрупників.
3. Посилання на сторінку додайте у своє **Портфоліо** на **Вікі-порталі** у розділ **Мої посилання**.
4. Знайдіть Університет, Інститут/Факультет у соціальних мережах та оцініть ресурси на сторінці у мережі.

Завдання 7.

1. Перейдіть на сторінку обговорення проекту *Я – студент* на Вікі-порталі.

2. Візьміть участь у обговоренні, додавши коментарі-відповіді на поставлені запитання.
3. Знайдіть твори Бориса Дмитровича Грінченка та запишіть 2–3 назви на *Сторінці обговорення*.
4. Знайдіть корисну літературу за вашою спеціальністю та зазначте її на власній *Сторінці обговорення*.

Перевірте себе

Завдання 1 (с. 38)

1. У списку навичок XXI століття відмітьте ті, якими ви володієте, та випишіть ті, які вам необхідно сформувати при навчанні в Університеті.

НАВИЧКИ XXI СТОЛІТТЯ

№	Навичка	Я володію
1.	Цифрова грамотність	☐
2.	Висока продуктивність праці	☐
3.	Винахідливе аналітичне мислення	☐
4.	Швидкий пошук та опрацювання інформації	☐
5.	Ефективне спілкування	☐
6.	Проактивне творче ставлення до справи	☐
7.	Робота у проєктах	☐
8.	Робота у команді	☐
9.	Вирішення проблем	☐
10.	Вміння брати відповідальність на себе	☐
11.	Життєві компетентності	☐

Завдання 1.

1. Перейдіть з головної сторінки порталу Університету у систему Е-навчання.
2. Авторизуйтеся у системі електронного навчання Університету.
3. Заповніть свій профіль у системі електронного навчання (вказіть особисті дані та завантажте фото).

Завдання 2.

1. Перейдіть на електронну версію розділу «Я – в цифровому середовищі Університету» посібника «Я – студент», який розміщено за посиланням http://wiki.kubg.edu.ua/Я_студент.
2. В оголошеннях знайдіть посилання на мобільний додаток *Moodle* та встановіть його.
3. Відкрийте сторінку *Завдання* та ознайомтесь зі специфікою виконання навчальних завдань в системі *Moodle*.
4. Відкрийте сторінку *Оцінювання* та ознайомтесь зі специфікою оцінювання в *Moodle*.
5. Перейдіть за посиланням *Тест на визначення рівня цифрової компетентності*, та пройдіть його.
6. Результати пройденого тестування запишіть на сторінці 45.

Завдання 3.

1. Перейдіть на свою Персональну сторінку на Вікі-порталі Університету.
2. Скористайтесь шаблоном `{{subst:Шаблон:Пам'ятка Moodle}}` та заповніть пам'ятку по роботі з *Moodle*.
3. Зконвертуйте (виведіть на друк та збережіть як PDF-файл) пам'ятку по роботі з *Moodle*.
4. Збережений документ надішліть на власну корпоративну пошту та надайте викладачу *Доступ для коментування файлу*.

ЛІДЕРСТВО СЛУЖІННЯ

Практикум 6

ЗАНЯТТЯ 1. ЗНАЙОМСТВО

Правила групової роботи

1. Я буду намагатись відвідувати кожне заняття. Якщо через непередбачені обставини мені доведеться пропустити заняття, то я попереджу заздалегідь.
2. Особиста інформація, повідомлена учасниками групи, не буде мною розголошена *за жодних обставин*.
3. Я буду намагатись долучитись до процесу перетворення групи на безпечне місце, де можна щиро ділитись почуттями та будувати стосунки з учасниками, засновані на довірі та чесності.
4. Під час занять по можливості буду активно брати участь в обговореннях та вправах, щиро ділитись своїми почуттями, ідеями та думками.
5. Усі учасники є рівноправними, і я буду пам'ятати про кожного та давати можливість висловитись усім учасникам.
6. Я буду поважати та цінувати ідеї інших учасників, уважно слухати кожного, не буду критикувати чи засуджувати інших.
7. Відкритість та розуміння нових (інших) ідей стане для мене пріоритетом.
8. Я буду виконувати домашні завдання якнайкраще.

дата

підпис

Вправа «Хто я?»

Уявіть, що ви дивитесь у люстерко, яке знає про вас все. Погляньте на нього уважно та запишіть 10 речень про себе, що починатимуться так: «Я — ...»:

1. Я — _____
2. Я — _____
3. Я — _____
4. Я — _____
5. Я — _____
6. Я — _____
7. Я — _____
8. Я — _____
9. Я — _____
10. Я — _____

Цінності

Мілтон Рокич розробив концепцію ціннісних орієнтацій особистості, які впливають на суспільні процеси. Цінності — це важливі цілі, яких прагне досягти людина, та її бачення способів їх досягнення. Цінності тісно пов'язані з потребами людини, але існують на більш реалістичному рівні.

«Цінність — це стійке переконання, що певний стиль поведінки або кінцевий стан існування індивіда переважає в особистому або соціальному відношенні протилежний або зворотний стиль поведінки або кінцеве існування. Система цінностей є укорінена впорядкована сукупність переконань, що стосуються переважних стилів поведінки або кінцевих станів існування відповідно до континууму відносної важливості» (М. Рокич).

Існують цінності двох типів: термінальні та інструментальні. Термінальні чи кінцеві цінності — це наші переконання про цілі і кінцеві стани, до яких прагне особистість: щастя, мудрість, свобода. Інструментальні чи опосередковані цінності відносяться до уявлень про бажані методи поведінки з метою досягнення термінальних цінностей (чесність, відповідальність, ввічливість).

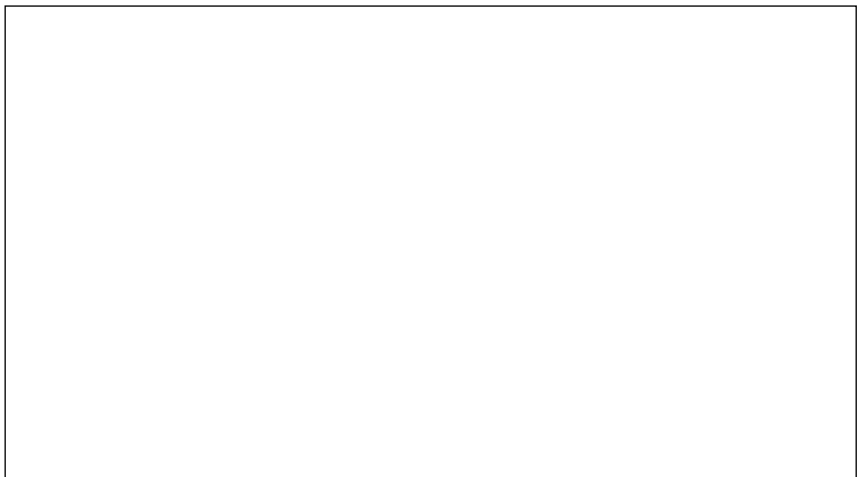
У людини цінності формуються під впливом культурного середовища суспільства, в якому вона народилась та проживала тривалий час. Тому цінності більшості людей одного суспільства є приблизно однаковими. Але відносна важливість кожної цінності буде для різних особистостей неоднаковою, тому ці відмінності можна використовувати при сегментації ринку. Крім того, важливість різних цінностей може з часом змінюватись. Мілтон Рокич вважає, що загальна кількість цінностей кожної людини є відносно невеликою, і наводить вісімнадцять термінальних та інструментальних цінностей.

Лінн Кале продовжила експериментальні дослідження Мілтона Рокича і в результаті агрегувала його термінальні цінності у 8 позицій:

- 1) повага до себе;
- 2) безпека;
- 3) теплі взаємини;
- 4) почуття досягнутого;
- 5) задоволеність собою;
- 6) повага з боку інших;
- 7) почуття приналежності;
- 8) радість (задоволення, приємне збудження).

Вправа «Моє серце»

Поміркуйте про речі та ідеї, які живуть у вашому серці. На які переконання ви спираєтесь, приймаючи рішення? Визначте свої основні цінності та виконайте малюнок власного серця, а також запишіть свої основні ключові цінності.

Мої цінності:

Вправа «Демонстрація цінностей»

Розгляньте свої ключові цінності та подумайте, якими патернами поведінки та діями ви можете демонструвати їх.

Вправа «Три рази по три»

Запишіть три прикметники, які характеризують заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три ідеї (факти), які ви запам'ятали/вигадали під час заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три побажання щодо наступного заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

ЗАНЯТТЯ 2. УНІВЕРСИТЕТ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА

Вправа «Університет і ми»

Поміркуйте про сучасний університет як заклад освіти та визначте його основні завдання.

Уявіть ідеальний університет та запишіть основні завдання та цінності такого закладу.

Корпоративна культура університету

Корпоративна культура університету — це цілісна система унікальних ідентифікуючих ознак, в основу яких покладено цінності, які визначають філософію його діяльності, ідею (візію) та місію, формують традиції, норми і стилі, способи службових та міжособистісних взаємин, поведінку студентів і співробітників, що відображає рівень досконалості, добropорядності та привабливості університетського бренду в сучасному соціокультурному та науково-освітньому просторі. Корпоративна культура включає в себе цілу низку компонентів:

- уявлення про місію (призначення) організації, її роль у суспільстві, основні цілі та завдання діяльності;
- ціннісні установки (поняття про допустиме та неприпустиме), крізь призму яких оцінюються усі дії співробітників;
- моделі поведінки (варіанти реагування) у різних ситуаціях (як звичних, так і нестандартних);
- стиль управління організацією (делегування повноважень, прийняття важливих рішень, зворотний зв'язок тощо);
- систему комунікації (обмін інформацією та взаємодію між структурними підрозділами організації, із зовнішнім світом, прийняті форми звернення «начальник — підлеглий» і «підлеглий — начальник»);

- норми ділового спілкування між членами колективу і з клієнтами (іншими установами, представниками влади, ЗМІ, широкою громадськістю та ін.);
- шляхи вирішення конфліктів (внутрішніх і зовнішніх);
- прийняті в організації традиції і звичаї (наприклад, привітання співробітників з днем народження, відзначення річниць з Дня народження Бориса Грінченка, проведення тижня науки, покладання квітів, екскурсії до музею Бориса Грінченка тощо);
- символіку організації (слоган, логотип, стиль одягу співробітників тощо).

При цьому зазначені компоненти повинні прийматись та підтримуватись усіма членами колективу (або переважною їх більшістю).

Деякі керівники розглядають корпоративну культуру як потужний стратегічний інструмент, що сприяє орієнтуванню всіх підрозділів організації і окремих осіб на спільні цілі, мобілізації ініціативи співробітників, забезпеченню лояльності і полегшенню спілкування.

Місія Київського університету імені Бориса Грінченка — служити людині, громаді, суспільству.

Візія: Університет — лідер з високою корпоративною культурою, інноваційною освітою, актуальною наукою та постійним прагненням досконалості.

Людина

Громада

Довіра

Духовність

Лідерство служіння

Різноманіття

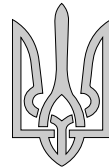
Свобода

Відповідальність

Професіоналізм

Громадянська
ідентичність

Вправа «Цінності єднують?»

Запишіть 5 ключових цінностей вашої групи.

Порівняйте особистісні цінності, цінності вашого колективу та Університету. Вкажіть спільні цінності.

Вправа «Демонстрація культури»

Яка основна ідея корпоративної культури вашого Університету? Якими способами та заходами вона демонструється іншим?

Вправа «Корпоративна культура компаній»

Оберіть декілька компаній (з різних сфер) та проаналізуйте їх місію та цінності. Яке враження справляє діяльність компанії? Чи підтверджує вона проголошені цінності?

ЗАНЯТТЯ 3. ЛІДЕРСТВО

Визначення лідерства

Лідерство — це вплив на групи людей, що сприяє досягненню загальної мети (*Дж. Террі*).

Лідерство — міжособистісна взаємодія, що проявляється в якійсь ситуації за допомогою комунікаційного процесу та спрямована на досягнення мети організації (*Р. Танненбаум, І. Вешлер та Ф. Массарік*).

Лідерство — це засіб, за допомогою якого керівник впливає на поведінку людей, змушуючи їх поводити себе певним чином (*Мескон Майкл Х., Майкл Альберт, Хедоурі Франклін*).

Лідерство — це здатність впливати на людей та групи, спрямовуючи їх на досягнення цілей організації (*Мескон Майкл Х., Майкл Альберт, Хедоурі Франклін*).

Лідерство — вміння вести за собою людей (*Кейт Кінан*).

Лідерство — уміння впливати на людей, щоб вони виявляли бажання працювати разом для досягнення спільної мети (*Дж. Хантер*).

Лідери про лідерство

Завдання лідера в тому, щоб було більше лідерів, а не в тому, щоб було більше тих, хто слідує за лідером (*Р. Нейдер*).

Лідер діє відкрито, бос — за закритими дверима. Лідер веде за собою, а бос керує (*Т. Рузвельт*).

Найкращим є той лідер, про якого майже не знають — його робота виконана, мета досягнута, тоді люди говорять: ми зробили це самостійно (*Лао Дзи*).

Перш ніж стати лідером, успіх полягає в особистісному зростанні. Коли стаєш лідером, успіх полягає в зростанні інших (*Джек Уелч*).

Лідер — це той, хто знає шлях, йде цим шляхом та показує його (*Дж. Максвел*).

●
Вправа «Моє лідерство»

Дайте своє визначення лідерства та зазначте основні риси хорошого, успішного лідера, його навички та уміння. Охарактеризуйте лідера, за яким ви готові були б слідувати. Як ви вважаєте, чи може бути лідером людина, яка не займає високої посади? Чому?

Відмінності лідерства від менеджменту

Лідер	Менеджер
Забезпечує бачення	Забезпечує ресурси
Шукає можливості	Знижує ризики
Надихає	Координує
Направляє імпровізацію	Стимулює організацію
Мотивує (за допомогою потреб)	Контролює виконання завдання
Навчає, підтримує	Інструктує

Вправа «Знайди відмінності»

Проаналізуйте поняття «управління», «керівництво», «менеджмент», «лідерство», запишіть спільне та відмінне.

Теорії лідерства

Назва теорії	Основні положення	Примітки
Теорія великої людини (Great Man Theory)	<p>Теорія великої людини розвивалась у середині ХІХ ст. Відповідно до даної теорії лідерські риси та якості є внутрішнім чинником, тобто лідерами народжуються, а не стають. Ця теорія розглядає як лідерів відомих людей, яким судилось стати лідерами від народження. Крім того, в рамках даної теорії існувала ідея, що лідер з'явиться, коли цього вимагатиме ситуація.</p>	
Теорія рис (Trait Theory)	<p>Відповідно до теорії рис люди або народилися, або розвинули у собі певні якості, які допомагають їм досягти успіху на керівних посадах. Тобто певні якості, такі як інтелект, відповідальність, творчість та інші, роблять людину гарним лідером.</p> <p>Теорія рис зосереджує увагу на аналізі психічної, фізичної та соціальної характеристики особистості для того, щоб отримати більш глибоке розуміння того, що є характерною або комбінацією характеристик, які є загальними серед лідерів.</p>	
Поведінкові теорії (Behavioural Theories)	<p>Прихильники цих теорій зосереджують увагу на поведінці лідерів на противагу їх психологічним, ментальним та фізичним характеристикам. Завдяки досягненням у психометрії ці дослідники навчилися вимірювати ефект, який та чи інша поведінка здійснює на оточуючих.</p> <p>Дослідження в рамках поведінкових теорій показали, що існують лідери двох типів: орієнтовані на завдання та на людей.</p>	
Ситуаційні теорії (Situational Theories)	<p>Основною ідеєю цієї теорії є те, що стиль лідера залежить від ситуації, яка визначає його поведінку, тобто не існує однозначно успішного стилю чи набору характеристик. Прихильники даних теорій також вважають, що різні люди у різних ситуаціях можуть бути лідерами.</p>	

Назва теорії	Основні положення	Примітки
Трансакційна теорія лідерства (Transactional Leadership Theory)	Дана теорія досліджує трансакції (взаємодію) між лідером та послідовниками. Успішними вважають лідерів, що вміють добре мотивувати послідовників та створювати з ними ефективні стосунки, які стимулюють особистісне зростання членів команди.	
Трансформаційна теорія лідерства (Transformational Leadership Theory)	Відповідно до даної теорії процес взаємодії лідера та послідовників має будуватись на довірі та створювати стійкі щирі стосунки, які у результаті підвищують мотивацію до ефективної діяльності та створюють умови до особистісного зростання як лідера, так і послідовників. Основою трансформаційної теорії є ідея про те, що лідер змінює своїх послідовників власною особистістю. Правила є досить гнучкими та регулюються групою, що дає змогу учасникам відчувати свою приналежність та ідентифікувати себе з цілями групи.	

Філософії лідерства

Автократичне лідерство

Демократичне лідерство

Вільне лідерство

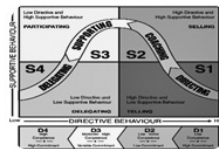
Лідерство служіння

Харизматичне лідерство

Трансформаційне лідерство

Ситуаційне лідерство

Інноваційне лідерство

Лідерство вдосконалення

Лідерство служіння

Концепція лідерства служіння існувала протягом століть, але термін з'явився лише в есе «Слуга як лідер» Роберта Грінліфа у 1970 році. Автор визначає лідерство служіння як бажання перш за все служити людині (бути впевненим, що її найбільш пріоритетні потреби є задоволеними). Лідер, що служить, не визнає ідею наказів та контролю, а надихає підлеглих, спрямовує їх, власним прикладом показує, що найважливішими у організації є люди та людські стосунки.

За Р. Грінліфом, головними принципами лідерства-служіння є: слухання, емпатія, взаємодопомога, усвідомленість, переконання (не накази), концептуальність, передбачення, менторство, відданість та відповідальність за особистісне зростання інших, побудова команди.

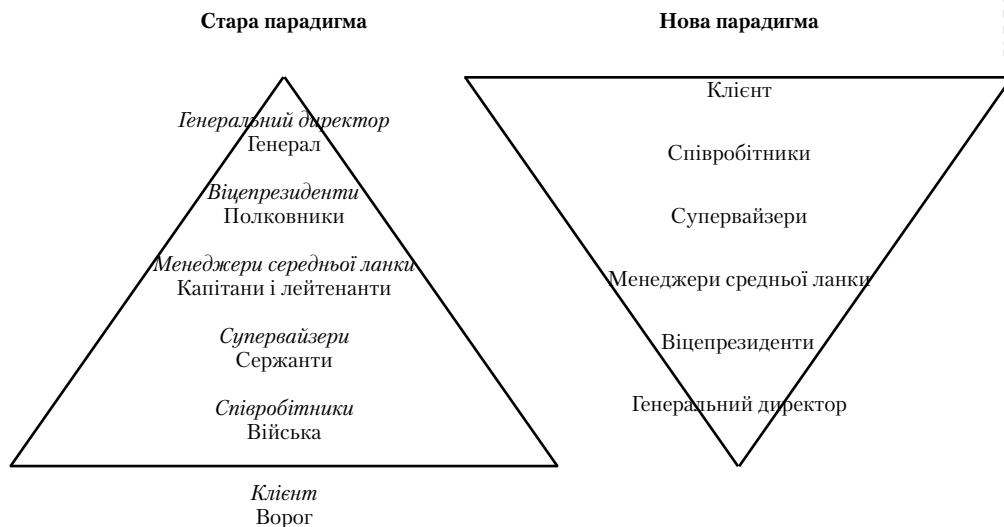
Тест для лідера, що служить, складений Робертом Грінліфом

- Чи виростають як особистості ті, кому ми служимо?
- Чи стають вони від цього більш здоровими, мудрими, самостійними і чи здатні самі після цього служити іншим?
- Як наші вчинки впливають на найменш привілейованих у суспільстві людей; чи приносять їм користь наші дії або, принаймні, чи не стає їм гірше від цього?

Військова ієрархія

Стара і нова парадигми лідерства

Вправа «Сила є...»

Проаналізуйте ситуацію з власного досвіду або з інших джерел (фільм, книга тощо), де герой намагався контролювати ситуацію з позиції сили.

Вправа «Три рази по три»

Запишіть три риси, які б ви хотіли у собі розвинути.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три кроки, спрямовані на розвиток якостей з першого пункту.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три ідеї (факти), які ви запам'ятали/вигадали під час заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

ЗАНЯТТЯ 4. СЛУЖІННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРА

Вправа «Ідеальний лідер – ідеальний слуга»

Запишіть та порівняйте основні характеристики та уміння ідеального лідера та ідеального слуги.

Ідеальний лідер	Ідеальний слуга

Піраміда потреб А. Маслоу

Вправа «Скарбничка лідера»

Запишіть основні, на вашу думку, уміння та навички успішного лідера.

Уривок зі статті Стена Фрідмана
«First Fruits of Washington:
сади Брочі ставлять людину вище прибутку»

Коли у 2006 році град знищив 70 відсотків урожаю яблук в садах Брочі, їх власники Ральф і Шеріл Брочі разом зі своєю управлінською командою повинні були прийняти рішення. Страхова компанія могла відшкодувати збиток тільки в тому випадку, якщо після цього припиняться всі роботи по збору врожаю. Якби Брочі погодилися, то вони змогли б покрити частину своїх витрат і збитків від граду, але тоді кілька сотень їх постійних робітників втратили б свої місця і ще більше сезонних робітників-мігрантів залишилися б безробітними.

«Так чи інакше, ми були зобов'язані зберегти робочі місця для людей, оскільки сотні сімей залежали в той момент від нашого рішення, — згадує менеджер складу Рон Еплбі, — в результаті ми вирішили зібрати весь урожай і забути про можливу виплату страхової компанії, сподіваючись на те, що Бог наглядає за нами». Компанії вдалося зберегти всіх своїх робітників і досягти рівня беззбитковості.

Брочі, власники одного з найбільших приватних садів США, прийняли це рішення, ґрунтуючись на своїй філософії ведення бізнесу, суть якої — ставити людину вище вигоди. Їх тактика є доказом того, що, дотримуючись цього принципу, можна приносити користь людям на місцевому, регіональному та глобальному рівнях.

Сади, що складаються з мільйона дерев, розташовані на території 2300 га на заході Вашингтона, захоплюючи ще 1740 га недалеко від Прескотта. Компанія щорічно упаковує 5,5 мільйона ящиків з яблуками у своїх цехах, що займають 100 000 кв. м. Назва компанії «First Fruits of Washington» («Перші Плоди Вашингтона») пов'язана з традицією приносити перші плоди своєї праці Богу і з прагненням піклуватися про землю і людей. Мета компанії — стати якісною продовольчою компанією, присвяченою тому, щоб «приносити нетлінні плоди».

Це зобов'язання привело до того, що щорічно Брочі віддають 75 % свого прибутку на благодійність, навіть у важкі економічні часи, включаючи 100 % прибутку від вишневих садів.

Коли Брочі вирішують впровадити у виробництво нові технології з метою поліпшення робочого процесу, вони насамперед думають про те, як це вплине на працевлаштування. Наприклад, у 2004 році під час запуску нового пакувального конвеєра, вони могли впровадити сучасне високоефективне обладнання, але замість цього витратили 17 мільйонів доларів на технологію, яка не була настільки ефективна, але давала змогу додати 35 робочих місць. Якщо компанія змушена впроваджувати технології, які позбавляють роботи їх співробітників, Брочі намагаються долучити їх до іншої роботи.

Завдяки тому, що Брочі пліч-о-пліч працювали зі своїми співробітниками, їх потреби стали для них очевидними. Коли Брочі побачили, що багатьом з дітей їхніх підлеглих доводиться пропускати заняття в школі, щоб доглядати за своїми молодшими братами і сестрами

або залишатися замкненими у квартирі, вони вирішили забезпечити якісну освіту, проживання та навчання для своїх співробітників та їх сімей. На сьогодні у Віста Гермоса (район, побудований компанією для своїх співробітників) є 126 будинків, кожен з яких розрахований на окрему сім'ю, і здається співробітникам за ціну, нижчу від ринкової. Заплановано будівництво другого селища, яке може дозволити співробітникам поступово стати власниками будинків.

На території компанії розташований дитячий садок на 60 дітей, який фінансується з коштів компанії, тому співробітники платять за навчання своїх дітей менше 7 доларів на день, в той час як в середньому на одну дитину припадає близько 25 доларів щоденних витрат. Для 99 % дітей початкової школи Віста Гермоса англійська мова не є рідною, проте влада штату присудила школі безліч нагород за успіхи дітей за всіма показниками. Як зазначає Сюзанн Брочі: «Вчителі вірили в те, що їх учні зможуть зробити це». Також існують стипендії для тих, хто бажає продовжити навчання в коледжі.

«Існує два типи лідерства — орієнтоване на управління та накази (владне) та лідерство-служіння, — говорить Шеріл Брочі. — Головне питання владного лідерства: що мені зробити, щоб отримати ще більше влади? Проте коли ви проходитье цей етап, ви ставите питання: що я можу зробити для інших? Як я можу допомогти їм зростати? Що їм потрібно і яким чином я можу їм у цьому допомогти?»

Шеріл ділиться, що її родина та управляючі компанії постійно ставлять собі питання: «Чи допомагають сади Брочі підніматись тим, хто знаходиться внизу, чи, навпаки — вони опускаються ще нижче?»

Вправа «First Fruits»

Визначте способи, якими лідери компанії задовольняють потреби людей.

●
ЗАНЯТТЯ 5. СТВОРЕННЯ КОМАНДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДНОЇ РОБОТИ

Вправа «Такі різні слова»

Дайте визначення понять «група», «команда», «колектив» та вкажіть їх основні відмінності.

Вправа «Дрім Тім»

Запишіть характеристики ідеальної, на ваш погляд, команди, вкажіть особливості взаємодії її членів та атмосферу.

Вправа «Острів безпеки»

Опишіть місце та/чи групу людей, де ви відчуваєтеся у повній безпеці емоційно, психологічно, фізично та духовно. Якщо ви поки що не знайшли для себе такого місця, поміркуйте, яким критеріям має відповідати спільнота (група, команда), щоб можна було відчувати себе у повній безпеці.

Запишіть також причини, чому, на вашу думку, людям рідко вдається знайти таке місце.

Вправа «Три рази по три»

Запишіть три прикметники, які характеризують заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три ідеї (факти), які ви запам'ятали/вигадали під час заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три побажання щодо наступного заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

ЗАНЯТТЯ 6. КОНФЛІКТИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ З ПОЗИЦІЙ ЛІДЕРСТВА СЛУЖІННЯ

Конфлікт — зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, які супроводжуються складними колізіями.

Класифікація конфліктів:

- за масштабом конфлікти бувають загальними, такими, що охоплюють всю організацію, і парціальними, такими, що стосуються її окремої частини;
- за стадіями розвитку — такими, що зароджуються, зрілими або згасаючими;
- за ступенем усвідомлення — сліпими або раціональними;
- за тривалістю — короткочасними і затяжними. Затяжний конфлікт здатний викликати кризу і зрештою призвести до руйнування або істотної зміни;
- по відношенню до окремого суб'єкта конфлікти бувають внутрішніми і зовнішніми;
- з погляду організаційних рівнів, до яких належать сторони, конфлікти бувають горизонтальними і вертикальними;
- за сферою виникнення — ділові, пов'язані з виконанням людиною посадових обов'язків, і особові, такі, що зачіпають його неофіційні відносини;
- за розподілом втрат і вигащів між сторонами можна говорити про симетричні і асиметричні конфлікти. У першому випадку вони діляться приблизно порівну, в другому — одні виграють (втрачають) істотно більше, ніж інші;
- виходячи із ступеня зовнішнього прояву конфлікт буває прихованим (латентним) або відкритим. Латентність має місце, якщо учасники приховують конфлікт від сторонніх очей або він ще не дозрів. Відкритий конфлікт легко контролювати, тому він менш небезпечний;
- відповідно до спрямованості розвитку виділяють зростаючі і спадаючі;
- залежно від кількості причин, що лежать в основі конфлікту, розрізняють однофакторні та багатфакторні;
- за наслідками — конструктивні та деструктивні.

Вправа «Алфавіт емоцій»

Запишіть основні емоції, які відчувають учасники конфлікту.

Вправа «Переваги та недоліки конфліктів»

Запишіть основні позитивні та негативні наслідки конфліктів.
Порівняйте їх.

Переваги	Недоліки

Аналіз методики К. Томаса щодо стилю поведінки у конфліктній ситуації

●
Вправа «Чотири квадрати»

Перед вами фігура, створена з чотирьох квадратів. У першому запишіть свої позитивні якості та риси характеру, у другому — негативні. У третьому квадраті запишіть свої недоліки з точки зору людини, яка вас обожає (у її очах вони будуть мати позитивний характер), у четвертому — свої сильні сторони з точки зору вашого запеклого ворога (він бачить їх як негатив).

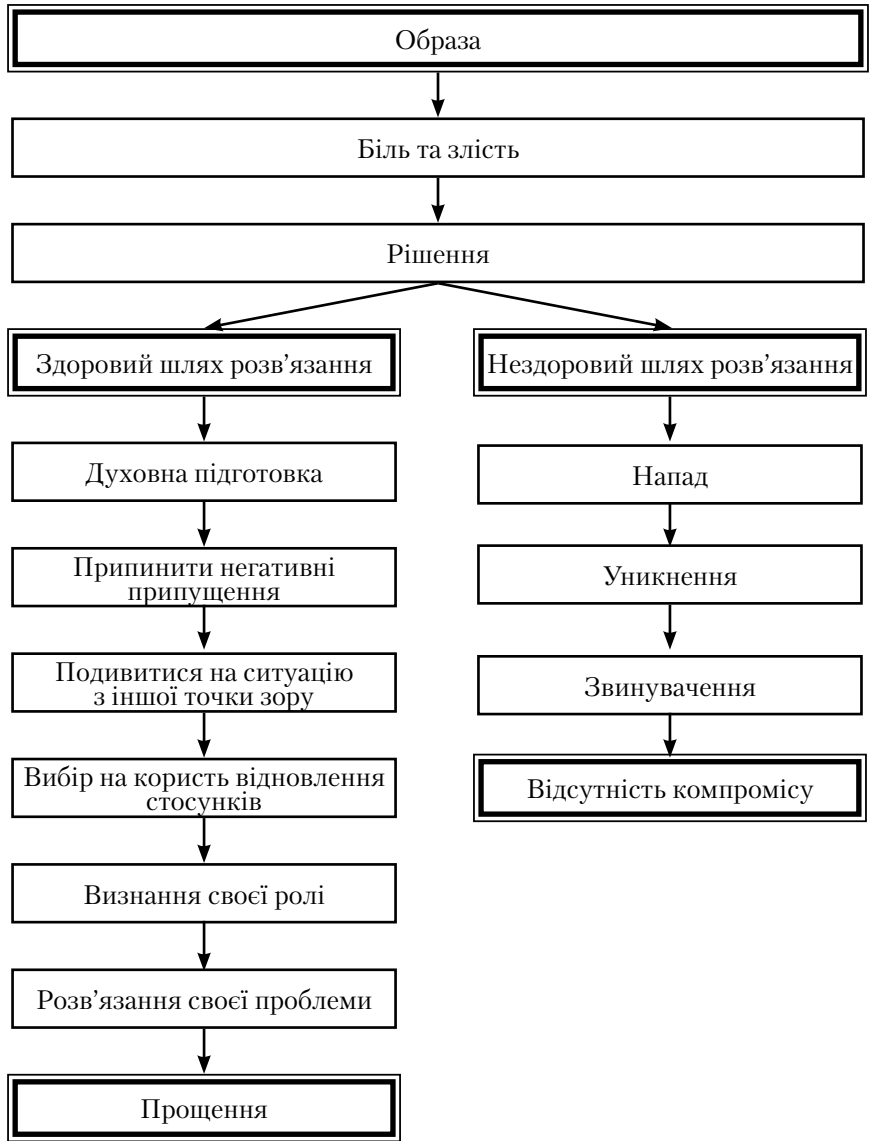
I	III
II	IV

Вправа «Чотири квадрати – 2»

Уявіть, що цю вправу виконує людина, з якою у вас найчастіше виникають непорозуміння. Заповніть квадрати з її точки зору.

I	III
II	IV

Схема розв'язання конфлікту

Вправа «Прощення»

1. Назвіть вашого ворога (того, хто вам не подобається або дратує вас).

2. Перерахуйте риси, які не подобаються вам у ній/ньому.

3. Поміркуйте над відомим виразом «Не судіть, і не судимі будете, бо яким судом судите, таким і будете суджені; і якою мірою міряєте, такою і вам відміряють. І що ти дивишся на скалку в оці брата твого, а колоди у власному оці не відчуваєш?».

4. Поставте собі запитання: «Що ж це за “колода” в моєму оці?» та «Які недоліки зі списку ворога притаманні й мені?» Складіть новий список.

5. Порівняйте списки.

6. Подумайте про те, що, можливо, ми проектуємо деякі наші риси характеру на інших людей, тим самим намагаючись відмовитись від них у собі. Отже, оберіть одну рису, схожу з рисою вашого ворога.

7. Який страх криється за цією рисою вашого характеру? З яким досвідом або відчуттям це пов'язано? (Наприклад: *Учому причина моєї зарозумілості? У тому, що я не впевнений у собі. Те ж саме відчуває мій ворог, тобто він теж страждає.*)

8. Відкрийте своє серце, щоб зрозуміти вашого ворога, і проявіть співчуття.

9. Почніть розмову зі своїм ворогом з того, що ви визнаєте свою слабкість, і попросіть прощення за те, що ви його/її засуджували. Спробуйте зрозуміти один одного.

10. Подумайте про «подарунок», який ви могли б зробити вашому ворогові. Яким він міг би бути?

Вправа «Три рази по три»

Запишіть три прикметники, які характеризують заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три ідеї (факти), які ви запам'ятали/вигадали під час заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

Запишіть три побажання щодо наступного заняття.

1. _____
2. _____
3. _____

●
ЗАНЯТТЯ 7. ЛІДЕРСЬКИЙ СПАДОК

Вправа «Моя книга»

Уявіть, що ви, ваша особистість, є книгою. Охарактеризуйте її, вкажіть назву та жанр, опишіть основні розділи, зверніть увагу на обкладинку, основне враження та ін.

Вправа «Почуй мене!»

Запишіть фразу, яку ви хотіли б сказати світові і за якою ви хотіли б, щоб вас впізнавали, — так би мовити, слоган вашого життя.

Вправа «Через сто років»

Поміркуйте та помрійте, чим би ви хотіли запам'ятись та прославитись, що б ви хотіли, щоб про вас говорили через сто років.

Додаток 1

Концепція демонстраційного проекту

Проект спрямований на застосування навичок, набутих протягом курсу, а також демонстрацію принципів лідерства служіння. Робота може виконуватись як індивідуально, так і всією групою (за бажанням студенти можуть об'єднуватись у міні-групи). Головним завданням проекту має бути подолання певних проблем, що існують у громаді (група, Інститут, Університет, мешканці району, міста тощо).

В описі проекту має бути зазначено:

- ✓ назва проекту;
- ✓ мета (основна ідея, яку учасники намагатимуться втілити у життя);
- ✓ актуальність (стан проблеми, на розв'язання якої направлений проект, яким чином ситуація впливає на певну соціальну групу та суспільство загалом);
- ✓ результати (досягнення на кожному етапі проекту);
- ✓ цільова група (категорія людей, чиє життя покращиться у результаті втілення проекту);
- ✓ завдання (основні кроки, спрямовані на досягнення мети проекту);
- ✓ план реалізації (план-графік запланованих заходів);
- ✓ бюджет (основні витрати, які необхідні для реалізації проекту);
- ✓ подальший розвиток проекту (перспективні напрями діяльності після реалізації проекту).

НА ШЛЯХУ МОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Практикум 7

I. Дайте відповіді на запитання.

1. З якою метою людина постійно має тренувати своє мислення?
2. У чому полягає алгоритм постановки і досягнення цілей?
3. Чому треба працювати над формуванням звичок, що приносять успіх?
4. Що таке професійний розвиток? У чому він полягає особисто для вас?
5. Які принципи саморозвитку ви знаєте? Дайте характеристику одному з них.
6. Що таке «Принцип 80/20»?
7. Яку роль відіграє вміння організувати час для досягнення успіху? Чи вмієте ви це робити?
8. Що для вас означають слова «Пізнай самого себе»?

II. Виконайте завдання. Відповіді запишіть на сторінках 78–83.

Завдання 1. Дайте якомога ширші відповіді на запитання анкети, проаналізуйте свої відповіді та заповніть табличку «Напрями самовдосконалення» (с. 78–79).

Завдання 2. Дайте відповіді на запитання хіт-аркуша (с. 79–81), зробіть висновки, відкоригуйте свою поведінку і діяльність.

Завдання 3. Виконайте вправу «Що працює на мою користь?», яка допоможе зміцнити впевненість у собі щодо можливості позитивних змін; усвідомити, що є фундаментом, основою для розвитку навичок планування та управління часом; зберегти час у процесі пошуку ефективних способів управління своїм часом.

Інструкція

1. На с. 81 дайте довільні відповіді на запитання «Що працює для мене і на мою користь у процесі управління своїм часом?» або використайте для цього наведені у довідці початки речень.

! Довідка

*Як би я не був зайнятий, я завжди знаходжу час для
Мої цілі стають чітко визначеними, коли справа стосується
Я точно знаю, скільки часу мені знадобиться на
Я завжди без зволікання берусь за
Я ніколи не спізнююсь
У мене ніколи не виникає проблем, коли
Я без усяких проблем берусь до виконання складних завдань, коли
Я завжди зайнятий у перервах між
Мені легко сказати «ні» (коли? в яких ситуаціях?)
Мені легше укластися у визначені строки, коли
Я найбільш щасливий, коли я
Справи, які я легко передоручаю іншим, — це*

2. Прогляньте відповіді та визначте, що нового ви дізналися про себе, чому виконання конкретних справ і завдань у вас добре виходить, що цьому сприяє (вам це подобається; позначається зовнішній вплив; діють внутрішні установки; має значення час доби, який обирається для виконання завдання; краще працювати наодинці / з іншими людьми тощо) (с. 81).

Завдання 4. Виконайте вправу «Що у мене не виходить?», яка допоможе з'ясувати для подальшого контролю, як просуваються справи на шляху досягнення ваших цілей.

Інструкція

1. На с. 81 дайте довільні відповіді на запитання «Що не виходить у моєму житті?» або використайте для цього наведені у довідці початки речень.

! Довідка

<i>У мене ніколи немає часу на</i>	<i>Я завжди відтягую початок</i>
<i>Я витрачаю дуже багато часу на</i>	<i>Я часто запізнююсь</i>
<i>У мене немає чітко визначених цілей щодо</i>	<i>Мені важко сказати «ні»</i>
<i>Я хочу і можу цілий день займатися</i>	<i>Мені важко закінчити</i>
<i>Я завжди недооцінюю час, необхідний для</i>	

2. Уважно продивіться цей список проблем і порівняйте його з відповідями на запитання попереднього завдання. Можливо, у вас щось не виходить, тому що вам необхідно оволодіти певними навичками, наприклад: навчитися працювати без затримок і пауз або точно розраховувати час, необхідний для виконання завдань; навчитися застосовувати навички, якими ви володієте в одній сфері життя, до інших тощо (с. 82).

Завдання 5. Ознайомтеся з матрицею складання професійного плану та складіть план свого професійного розвитку (с. 82–83). Зробіть висновки.

Матриця складання плану власного професійного розвитку

1. Зазначте свої професійні цілі: чого б ви хотіли досягнути в майбутньому.
2. Напишіть головну мету (ким я хочу бути, чого досягнути, яким я хочу бути тощо).
3. Які кроки треба зробити, щоб досягти мети?

4. Шляхи і засоби (внутрішні та зовнішні) досягнення цілей.
5. Перешкоди, які можуть виникнути на шляху до досягнення мети.

Завдання 6. Гра-тренінг «Мої життєві цілі».

Мета: вчитися формулювати життєві цілі, встановлювати шляхи й засоби для їх досягнення.

Варіант I. «Яким я буду через десять років»

1. Уявіть своє життя через 10 років. Намалуйте в уяві таку картину: ваша ідеальна робота, дім, особисте та громадське життя. Нехай уява буде вільною, сміливою — у вас є багато часу, щоб цього досягти!
2. Коли картина сформується у вашій свідомості, візьміть аркуш паперу, розділіть його навпіл.

Ліворуч запишіть основні сфери життя:

- робота;
- сімейне життя;
- особистісний розвиток;
- відносини з друзями;
- фінансове становище;
- освіта;
- дім;
- духовне життя.

Праворуч запишіть те, що ви будете при цьому робити, наприклад: буду багато мандрувати; у мене є друзі, які мені в усьому допомагають; у мене є власний інвестиційний портфель тощо.

Варіант II. А. Робота над трьома запитаннями про життєві цілі

1. Візьміть кілька аркушів паперу, ручку та годинник.
2. Упродовж 2 хв дуже коротко, без конкретизації запишіть відповіді на перше запитання: «Які ваші життєві цілі, що стосуються особистого, сімейного, суспільного, ділового, матеріального та духовного життя?» Напишіть якомога більше слів, охопіть більше предметів, пишiть усе, що спадає на думку!
3. Упродовж 2 хв перевірте, чи не пропустили ви що-небудь важливе.
4. Упродовж 2 хв складіть список своїх відповідей на друге запитання: «Як я хотів би провести найближчі 3 роки?»
5. Знов упродовж 2 хв перевірте, чи не пропустили ви що-небудь важливе.
6. Для того, щоб сформулювати інший погляд на життєві цілі та визначити, чи є важливі для вас речі, якими ви зараз не займаєтеся, хоч вони й заслуговують на вашу увагу, напишіть за 2 хв список відповідей на третє запитання: «Якби я зараз дізнався, що через 6 місяців мене на смерть уразить блискавка, як би я прожив решту життя, що залишилося?»
7. Попрацюйте над вашим рішенням додатково 2 хв.
8. Дві або більше хвилин попрацюйте над трьома списками життєвих цілей. Порівняйте їх, проаналізуйте. Якщо перші два відрізняються від третього, можливо, не потрібно чекати випадку, щоб виконати те, що так важливо для вас. А якщо ні, то це підтверджує ваш стиль життя, і ви будете жити, як і раніше.

Б. Визначення життєвих пріоритетів для розв'язання конфлікту цілей

1. У кожному списку життєвих цілей оберіть три найбільш важливі. Позначте найважливішу з них А-1, другу – А-2, третю – А-3 і т.д.
2. З дев'яти отриманих цілей виберіть три і запишіть їх на новому аркуші паперу.

! Порада

Повторіть вправу (пункти А та Б) кілька разів, щоб остаточно визначитися зі своїми життєвими цілями.

Завдання 7. Вправа щодо визначення конкретних способів досягнення довгострокових цілей.

Інструкція та мета: візьміть кожен з ваших стратегічних (життєвих) цілей та складіть список видів діяльності, які впродовж року або декількох можуть привести вас до їх досягнення.

Умова: зробіть це якнайдетальніше, потім, розглянувши список дій докладно, обмежтеся 3–4 основними видами діяльності. При цьому:

- якщо ви не знаєте, як досягти мети, внесіть у список види діяльності, які допоможуть це з'ясувати;
- щоб легше було визначити, які саме справи є другорядними, запитайте себе: «Чи я збираюся витратити час на цю справу протягом найближчих 7 днів?» Якщо дасте негативну відповідь, викресліть написане.

У вас може вийти, наприклад, такий список:

Сфера життя	Стратегічна (життєва) мета	Конкретні види діяльності
Особистий розвиток	Укріпити здоров'я	Більше спати. Ходити 3 рази на тиждень на тренування. Їсти тільки домашню їжу.
Сім'я	Затишний гостинний дім. Хороші виховані діти	Щоденне наведення порядку. Щоденне прибирання. Ремонт. Щоденне спілкування з кожним із дітей. Допомога у виконанні завдань. Щотижневі виїзди за місто усією сім'єю.
Робота	Побудувати кар'єру	Навчання, вдосконалення навичок роботи. Пошук нової роботи. Ділові зв'язки та знайомства.

Завдання 8. «Намалюй мету».

1. Підбийте підсумки щодо своїх довгострокових цілей.
2. Продумайте образи, що асоціюються у вашій уяві з досягненням цих цілей.
3. Візьміть великий аркуш паперу (А3, А2) або декілька малих (А4), фломастери, вирізки з журналів, клей тощо.
4. Уявіть свої цілі та способи (шляхи) їх досягнення у вигляді кольорових (гарних) малюнків, аплікацій, інтелект-карт тощо.
5. Презентуйте роботу групі.

Перевірте себе

Завдання 1 (с. 74)

A. Запитання анкети.

1. Як ти вважаєш, ти себе знаєш?

2. Ти вважаєш, що людина у своєму житті прагне досягти певної мети?

3. Яка мета твого життя переважає?

4. Чи є в тебе власна програма досягнення певної мети?

5. На твою думку, самовиховання та саморозвиток дійсно вдосконалюють особистість?

6. Який вік, на твою думку, найбільш ефективний для самореалізації?

7. Чи маєш ти потреби в набутті знань і досягненні успіху?

8. Якщо «так», то чим такі потреби зумовлені:

a. намірами до прогресу людства

b. бажанням бути схожим на іншу особу

c. досягненням успіху у житті

d. намірами бути потрібним людям

e. шляхами досягнення цілей без огляду на перешкоди

f. стратегіями самореалізації

g. інше

9. Ти вважаєш себе здатним виправити недоліки у власному житті?

В. Напрями самовдосконалення.

<i>Я сьогодні</i>	
<i>Я у майбутньому</i>	

Завдання 2 (с. 74)

1. Моя життєва мета:

— професійна сфера

— особисте життя

— матеріальні потреби

— інші, важливі для мене компоненти життєдіяльності (самовираження, спілкування тощо)

2. Рівень, на який я претендую і якого хочу досягти в професійній, матеріальній та інших сферах свого життя:

3. Що для цього потрібно?

4. Мої особисті можливості та індивідуальні нахили і здібності.

<i>Особисті можливості</i>	
<i>Індивідуальні нахили</i>	
<i>Індивідуальні здібності</i>	

5. Чого не вистачає мені для реалізації мети:

— внутрішні причини (самооцінка, впевненість, комунікативність і т.п.) _____

— зовнішні причини (освіта, знання, уміння, гроші і т.п.) _____

6. Засоби усунення зовнішніх і внутрішніх причин, які заважають мені діяти (тренінг, самоконтроль, курси, кредит і т.п.):

7. Складання конкретного плану дій («Таким чином, я обираю професію...», «Для цього мені необхідно...» і т.п.):

8. Планування часу і сил згідно з наміченими завданнями.

9. Висновки:

Завдання 3 (с. 74–75)

1. Відповіді на запитання «Що працює для мене і на мою користь у процесі управління своїм часом?»:

2. Я добре виконую конкретні справи і завдання, тому що:

Завдання 4 (с. 75)

1. Відповіді на запитання «Що не виходить у моєму житті?»:

2. Для того щоб у мене виходили конкретні справи, я маю:

Завдання 5 (с. 75–76)

Мій план професійного розвитку

1. Мої професійні цілі: чого я хочу досягнути в майбутньому.

2. Моя головна мета.

<i>Ким я хочу бути</i>	
<i>Чого я хочу досягнути</i>	
<i>Яким я хочу бути</i>	

3. Мій план професійного розвитку.

<i>Найближчі цілі</i>	
<i>Подальші цілі</i>	

4. Шляхи і засоби досягнення цілей.

<i>Внутрішні шляхи</i>	
<i>Зовнішні шляхи</i>	

5. Перешкоди, що можуть виникнути на шляху до мети:

Висновок. Подолати перешкоди і досягти поставленої мети я зможу, якщо: _____

Навчальне видання

СХОДИНКИ ЗРОСТАННЯ

Практикум до навчального посібника
«Я — студент»

*В оформленні видання використано фотографії,
надані Науково-методичним центром
інформаційно-рекламної та профорієнтаційної діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка.*

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувачка НМЦ видавничої діяльності *М. М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А. М. Даниленко*
Художнє оформлення *Т. В. Нестерової*
Верстальники *Н. І. Погорєлова, О. Д. Ткаченко*

Підписано до друку 14.09.2020 р. Формат 70х100/16.
Ум. друк. арк. 6,82. Обл.-вид. арк. 6,26. Тираж 1950. Зам. № 0-55.

Київський університет імені Бориса Грінченка.
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.